

Kapsayıcı Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri: Otizm Tanılı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin ve Kütüphane Personelinin Görüşleri*

Inclusive Library Services for Children: Perspectives of Librarians and Parents of Children with Autism Spectrum Disorders

Nilay KAPTAN** , Esin PEKTAŞ KARABEKİR*** , Arif YILMAZ**** ,
Yasemin ERGENEKON*****

ÖZ

Amaç: Bilgi tüm insanlık için temel bir ihtiyaçtır. Bireylerin bilgiye erişebilmesini kolaylaştıracak önemli kurumlardan biri kütüphanelerdir. Bu araştırmada OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin ve kütüphane personelinin görüş ve deneyimlerine göre OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımının incelenmesi hedeflenmiştir.

Yöntem: Bu amaç doğrultusunda araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması olarak gerçekleştirilmiş ve çalışmada çoklu durum analizi kullanılmıştır. Araştırmaya yedi kütüphane personeli, sekiz OSB tanılı çocuğa sahip ebeveyn gönüllü olarak katılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanan veriler tematik analiz yoluyla analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırmada elde edilen verileri çocuk kütüphanelerinin yedi kriteri olan “kütüphanelerin misyonu ve amaçları, insan kaynakları, yeterlikler ve bilgi, derme geliştirme ve yönetimi, programlar ve sosyal yardım faaliyetleri, mekân tasarımı ve hoş bir mekânın oluşturulması, pazarlama ve tanıtım, değerlendirme ve etki” kapsamında değerlendirilmiştir. Söz konusu yedi kriter doğrultusunda yapılan analiz sonucunda “kütüphaneye ilişkin algı”, “kütüphane kullanımına yönelik engeller”, “kütüphanelerin yapacağı çalışmalara ilişkin beklentiler”, “personel algısı”, “materyal türü ve özellikleri”, “program ve etkinliklere ilişkin beklentiler”, “kütüphanede verilen hizmetler”, “kapsayıcı iç mekân”, “bilgilendirme ve farkındalık”, “bütüncül ve çoklu değerlendirme yapılması” olmak üzere 10 temaya ve alt-temalara ulaşılmıştır.

Sonuç: Bulgularda verilere dayalı olarak ulaşılan temalara ilişkin ebeveynlerin ve kütüphane personelinin görüşleri karşılaştırmalı olarak sunulmuş, bulgular alanyazına dayalı olarak tartışılmıştır. Sonrasında ise araştırmadan elde edilen bulgular dikkate alınarak OSB olan çocuklar ve ebeveynlerine hizmet sağlayan kütüphanelerin yeni rolleri için yapabileceği çalışmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Özgünlük: Bu çalışmada OSB olan çocuklar ve ebeveynlerinin kütüphane hizmetlerinden yararlanabilecekleri vurgulanmıştır. Çalışmanın bulgularının alana özgün olarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın bulguları aracılığıyla OSB olan çocukların ve ailelerinin kütüphane hizmetlerinden yararlanmaları için kütüphane hizmetlerini iyileştirme çalışmalarına katkı sağlanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın OSB olan çocukların ve ailelerinin kütüphane kullanımına ilişkin yapılacak yeni çalışmalar için öncü ve yönlendirici olabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar; ebeveynler; kütüphane personeli; kapsayıcı çocuk kütüphanesi; tematik analiz.

* Bu makale, 29-30 Kasım 2023 tarihlerinde Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı'nda sunulan çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

This article is a revised and expanded version of the paper presented at Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı, November 29-30, 2023.

** Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye. E-posta: nilaykaptan@gmail.com

Hacettepe University, Ankara, Türkiye. Email: nilaykaptan@gmail.com

*** Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye. E-posta: esinpektas@anadolu.edu.tr

Anadolu University, Eskişehir, Türkiye. Email: esinpektas@anadolu.edu.tr

**** UNICEF, Ankara, Türkiye. E-posta: arif.yilmaz@gmail.com

UNICEF, Ankara, Türkiye. E-mail: arif.yilmaz@gmail.com

***** Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye. E-posta: yaseminergenekon@gmail.com

Anadolu University, Eskişehir, Türkiye. E-mail: yaseminergenekon@gmail.com

ABSTRACT

Purpose: For all people, the acquisition of knowledge is essential. Libraries serve as critical institutions that enable individuals to become informed. This study aims to gather insights and perspectives from library staff on the use of libraries by individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD) and their families. It also seeks to understand the views and experiences of parents of children with ASD and their interactions with library staff.

Method: The study was conducted as a case study, a qualitative research method, and involved using multiple case analyses to achieve the abovementioned aim. Seven librarians and eight parents of children diagnosed with ASD volunteered to participate in the study. Data was collected through semi-structured interviews. The information collected was analyzed using thematic analysis.

Findings: The data obtained in the research, which are the seven fundamental principles of children's libraries, are "mission and purposes of children's libraries, human resources, competencies and knowledge, collection development, and management, programs, and community outreach activities. Design of the space and creating a welcoming place, marketing, promotion, evaluation, and impact" was evaluated. As a result of the analysis revealed the presence of ten themes and subthemes, which were identified as follows: "perception of the library," "obstacles to the use of the library," "expectations about the work of the libraries," "perception of the staff," "type and characteristics of the material," "expectations about the programs and activities," "services provided in the library," "inclusive interior," "information and awareness," "holistic and multiple evaluation."

Implications: The perspectives of parents and library staff regarding the identified themes from the data were presented comparatively, and the findings concerning existing literature were discussed. Subsequently, considering the research findings, recommendations are provided regarding potential initiatives libraries can undertake to serve children with ASD and their parents better.

Originality: This study highlights potential library benefits for children with ASD and their parents. The findings of this research will likely make an original contribution to the field of library services. The study's findings are anticipated to help improve library services so that children with ASD and their families can benefit from them. In addition, this study is predicted to pioneer and guide new studies on library use by children with ASD and their families.

Keywords: Children with autism spectrum disorder; parents; library staff; inclusive children's library; thematic analysis.

Giriş

Bilgi tüm insanlık için temel bir ihtiyaçtır. İnsanlar yaşamları boyunca birçok karar alır; yaşamsal aktivitelere katılır; başkalarıyla ilişki kurar; hizmet alır ve/veya hizmet verirler (Owens, 2006). Tüm bunlar için bilginin ulaşılabilir ve geliştirilebilir olması gerekir. Çünkü bilgi erişilebildiği ölçüde geliştirilebilir (Owens, 2006; Townsley vd., 2003). Özellikle özel gereksinimli (ÖG) bireyler için bilgiye ulaşmak her zaman yeterince kolay değildir (Terras vd., 2021; Terras ve Jarrett, 2021). Özel gereksinimli (ÖG) bireyler; potansiyellerine engel olabilecek sosyal, psikolojik, bilişsel ve fiziksel sınırlılıkları olan bireylerdir (Beers vd., 2003). ÖG bireylerin bilgiye erişebilmesini kolaylaştıracak önemli kurumlardan biri kütüphanelerdir. Kütüphanelerin temel amaçlarından biri ise toplumun her bir üyesine hizmet sunabilmektir. Ayrıca kütüphaneler yaşları, gelişim düzeyleri veya yetenekleri fark etmeksizin tüm çocukların eğitsel ihtiyaçlarını farklı ve çeşitli materyal, hizmet ve kaynaklarla karşılamayı hedeflemektedir (Onyishi, 2021). ÖG çocukların da tıpkı akranları gibi sanat, spor, oyun, film ve diğer eğlenceli aktivitelere katılma hakkı bulunmaktadır (United Nations Children's Fund [UNICEF], 2009). Kütüphaneler tüm çocukların topluma ve sosyal etkinliklere katılımını sağlamak için etkinlikler/programlar tasarlamakta ve bunları etkili bir şekilde sunmaktadır (IFLA, 2018). Öte yandan kütüphane hizmetleri her bir çocuğun sağlığını ve refahını desteklemeyi, onların serbest zamanlarını iyi bir şekilde değerlendirmesini sağlamayı hedeflemektedir (Onyishi, 2021). Buradan yola çıkarak kapsayıcı kütüphane hizmetleri, ÖG çocukların sağlıklarını ve refah seviyelerini iyileştirmek, toplumsal hayata katılım, bilgi edinme, sosyalleşme ve eğlenmek için yararlanabileceği önemli kaynaklardır.

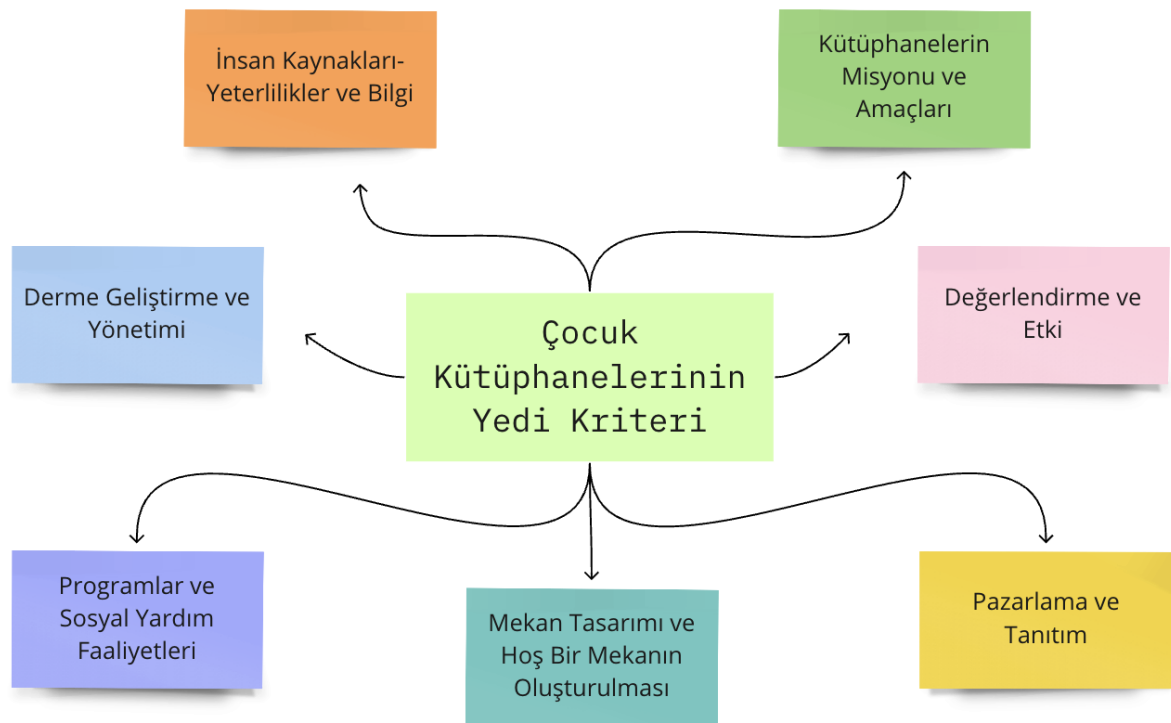
Çocuk Kütüphaneleri ve Çocuk Kütüphanelerinin Yedi Kriteri

Çocuk kütüphaneleri çok kültürlü çocuk topluluklarının, ailelerinin ve bakıcılarının becerilerine ve yaşlarına uygun olarak anlamlı şekilde hizmet almasını sağlayan, kâr amacı gütmeyen kamusal kuruluşlardır (IFLA, 2018). Bu kütüphaneler ÖG çocuklar da dâhil olmak üzere toplumdaki tüm çocuklara hizmet vermelidir. Bu bağlam kütüphanelerin kapsayıcı olması gerekliliğinin altını çizmektedir. Kapsayıcı kütüphaneler, belirli bir kullanıcı grubuna hizmet etmez. Kapsayıcılık kütüphanelerin tüm bireyleri kucaklaması/dahil etmesi/kapsaması anlamına gelmektedir; başka bir deyişle kapsayıcılık engelli kullanıcıların eşitlikçi bir yaklaşım ile kütüphane hizmetlerine dahil edilmesidir (Soylu ve Kanık, 2022). Kapsayıcı kütüphaneler, farklı kültürel veya etnik kökenlere, farklı kimliklere, farklı deneyimlere sahip kullanıcılar da dâhil olmak üzere tüm çocukların gereksinimlerini karşılayan, kapsayıcı paradigmayı benimseyen kütüphanelerdir (Braun vd., 2013). Kapsayıcı paradigma, toplumdaki tüm bireylerin farklılıklarının engel teşkil etmeyeceği şekilde topluma katıldığı ve toplumsal yapıyı dönüştürdüğü bir süreçtir. Kapsayıcı paradigma kütüphanelerin tüm kriterleri için geçerlidir (Kaeding, 2015).

Bu çalışmada IFLA'nın (2018) raporundan yola çıkılarak çocuk kütüphanelerinin yedi kriteri belirlenmiştir. Bu kriterler "kütüphanelerin misyonu ve amaçları, insan kaynakları, yeterlikler ve bilgi, derme geliştirme ve yönetimi, programlar ve sosyal yardım faaliyetleri, mekân tasarımı ve hoş bir mekânın oluşturulması, pazarlama ve tanıtım, değerlendirme ve etki" olarak sıralanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1

Çocuk Kütüphanelerinin Yedi Kriteri

Çocuk kütüphanelerinin yedi rehber kriterinden ilki “*kütüphanelerinin misyonu ve amaçları*”dır (IFLA, 2018). Çocuk kütüphanelerinin temel amacı, çocukların erken yaşlarda okuma kültürü ve alışkanlığı kazanmasıdır (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018). Ayrıca çocuk kütüphaneleri özellikle okul öncesi eğitimin zorunlu olmadığı ülkelerde çocukların yaşama eşit şartlarda başlaması için önemli bir fırsattır (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018). Çocuk kütüphaneleri toplumun dinamik yapısına ayak uydurmalı ve çocuklara erken okuryazarlık becerileri kazandırmalı, onların bilgi, kültür ve eğlenme gereksinimlerini de göz önünde bulundurarak toplumla bütünleşmesini sağlamalıdır (IFLA, 2018).

İkinci kriter “*insan kaynakları, yeterlilikleri ve bilgi*”dir (IFLA, 2018). Bu başlık altında dikkat çeken unsur kütüphane personelidir. Çocuklara hizmet veren bir kütüphane personeli çocuk hizmetleri veya kütüphanecilik alanında uzmanlığı olan, kütüphane bilimi alanında lisans derecesine sahip bir kişidir (Connor, 1990). Kütüphane personeli hizmet verdiği bölgedeki kültürel değerleri de dikkate alarak bölgeye özgü kitap listeleri sağlamalı ve kitap önerilerinde bulunmalıdır. Bunun yanı sıra kütüphane personeli çocuk ile kitap arasında sağlıklı iletişimi sağlamalı, ilgili konuda yeterliliğe ve yetkinliğe ulaşmak için hizmet içi eğitim almalıdır (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018). Ayrıca çocuklarla çalışan kütüphane personelinin iyi yönetim becerilerine sahip olması; hizmetleri nasıl bütçelendireceğini, planlayacağını ve değerlendireceğini bilmesi gerekir (Connor, 1990). Kütüphane personelinin kütüphane dermesinin korunmasına yönelik sorumluluklarını bilmesi (Adcock, 2011) ve kütüphane dermesini çocuk pedagojisini göz önünde bulundurarak oluşturması önemlidir (IFLA, 2015).

“*Derme geliştirme ve yönetimi*” üçüncü kriteridir (IFLA, 2018). Derme, kütüphanelerde toplanan, düzenlenen ve hizmete sunulan tüm materyaller için kullanılan bir kavramdır (IFLA, 2015). Kütüphanelerde çocuklar için hazırlanacak olan derme 0-18 yaş arasındaki çocukların ve gençlerin özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Ayrıca dermeye seçilecek kitapların fiziksel anlamda nitelikli olmasına, hatasız bir dil ve anlatıma sahip olmasına hem çocuklara hem de gençlere okuma zevki vermesine dikkat edilmelidir (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018). Dermeler geleneksel materyallerin yanında modern teknolojik aletleri de içermelidir (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018; IFLA, 2018). Derme bir kütüphanenin kalbidir. Bir kütüphane hizmet ettiği insanların isteklerinin, ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir derme oluşturamazsa mükemmel programların, halkla ilişkilerin ve iyi uygulamaların çok az anlamı olur (Connor, 1990).

İyi bir derme oluşturulduktan sonra üzerinde durulması gereken dördüncü kriter “*programlar ve sosyal yardım faaliyetleri*”dir (IFLA, 2018). Kütüphanelerin çocukların ilgisini çeken programları, aktiviteleri nasıl planlayacaklarını ve yürüteceklerini bilmeleri gerekir (Connor, 1990). Kütüphaneler çevreyle sıkı bağlantıları olması gereken kurumlardır. Bu bağlamda çocuk kütüphaneleri, çevredeki çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulduğu eğitim programlarına ev sahipliği yapmalıdırlar (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018). Ayrıca kütüphane toplumsal desteği ve bütünleşmeyi en ileri boyuta taşımayı hedefler. Bu nedenle ÖG çocuklar da dâhil olmak üzere tüm dezavantajlı çocuklara hizmet verileceği göz önünde bulundurulmalı hem derme hem de düzenlenen her türlü faaliyet ve program kapsayıcı nitelikte olmalıdır (IFLA, 2018). Ayrıca bu programlara yönelik fiziksel uygunluğun bulunması da önemlidir.

Çocuk kütüphaneleri çocuklar kadar ebeveynlere de hizmet sağlamaktadır. Kütüphanelerin fiziksel koşullarının tüm kullanıcılar için hazırlanan programlar ve destek faaliyetlerine uygun olmasına özen gösterilmelidir (Bebek Kütüphaneleri Çalıştay, 2020). Bu bağlamda dikkat çeken beşinci kriter, “*mekân tasarımı ve hoş bir mekânın oluşturulması*”dır (IFLA, 2018). Kütüphanelerde mekânın hizmet ettiği kullanıcılara uygun olarak tasarlanması kütüphanelerin erişimi için oldukça önemlidir. Kütüphanelere hem fiziksel hem de dijital erişim en üst düzeyde olmalıdır (IFLA, 2015). Kütüphane binasının konumu merkezi olmalıdır. Bina tasarlanırken uluslararası standartlar göz önünde bulundurulmalıdır. Sadece dış mekânın değil iç mekân özelliklerinin de

tüm kullanıcıların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak, dikkat çekici, hoş vakit geçirmelerine yardımcı olacak bir şekilde ve her türlü güvenlik önlemi alınarak tasarlanmış olması kritik öneme sahiptir (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018). Ayrıca çocuk kütüphanelerinde tabela veya işaretler kullanmak kütüphane kullanıcılarıyla etkileşime girmenin kestirme yollarından biridir. Bu işaretler sayesinde tüm çocuk ve ebeveynlerin kaynaklara tam erişim sağlanmasına yardımcı olunabilir (IFLA, 2018). Çocuk kütüphanesinde kullanılan tabela ve işaretlerle aynı zamanda çocukların görsel okuryazarlığı da desteklenebilir (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018).

“Pazarlama ve tanıtım” çocuk kütüphaneleriyle ilgili kriterlerden altıncısıdır. Pazarlama faaliyetleri; müşterilere ulaşmak, onların ihtiyaçlarını tahmin etmek, onlarla bağlantı kurmak ve var olan ihtiyaçları karşılamakla ilgilidir (IFLA, 2018). Çocuk kütüphanelerinin de çocuklara ulaşmak, çocukların hem ilgilerini hem de ihtiyaçlarını tahmin etmek, çocuklarla iletişim veya etkileşim kurmak, kütüphane hizmetleriyle çocukların ihtiyaçlarını karşılamak gibi pazarlama ve tanıtım sorumlulukları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çocuk kütüphanelerinde tanıtım; etkinlikler, kütüphanenin çalışma saatini içeren el ilanları, web sayfaları ve pazarlamayla ilgili daha karmaşık tekniklerden yararlanılarak yapılır (IFLA, 2018). Görüldüğü gibi kütüphane hizmetlerinin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri çok ve çeşitlidir. Bu bağlamda kütüphanelerin ve kütüphane personelinin kütüphane hizmetlerini çocuklara nasıl tanıtacaklarını, bu faaliyetleri nasıl ilerleteceklerini bilmeleri gerekir (Connor, 1990). Kütüphaneler tüm pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin kullanıcıların anlayacağı şekilde olmasına özen göstermeli (IFLA, 2018), yerel halkın özellikleri göz önünde bulundurularak tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülmelidir. Bölge sakinleri kütüphane kullanıcısı olmaları nedeniyle kütüphane tanıtım günlerine davet edilmelidir (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018).

Çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesi için önemli ve temel bir bileşen olan “değerlendirme ve etki” çocuk kütüphaneleriyle ilgili kriterlerden yedincisidir (IFLA, 2018). Çocuk kütüphaneleri için belirlenen tüm kriterlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve etkili kütüphane hizmetlerinin sağlanması bütüncül değerlendirmeye mümkün olabilir. Bu değerlendirme kütüphane yapılacak semtin iklim özelliklerinden bina güvenliğine, derme özelliklerinden kullanıcıların kütüphaneden yararlanma oranlarına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi içermektedir (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay, 2018). Bu durumda kütüphanenin kurumunun misyonu, vizyonu ve hizmet ettiği toplumun değerleri de göz önünde bulundurularak hedeflerini, araştırma sorularını, toplayacakları bilgilerin türlerini genel olarak özetleyecek bir değerlendirme planı geliştirmesi yararlı olacaktır (IFLA, 2018).

Toplumdaki tüm bireylerin gereksinimlerinin eşit ve adil bir şekilde karşılanması olarak tanımlanan “kapsayıcılık”, kütüphaneler hakkındaki her şeyin özünde bulunmaktadır (Small vd., 2015). Çocuk kütüphaneleri tüm çocukların araştırma, keşfetme, oyun oynama, sosyalleşme, onların bütünsel gelişimini destekleme, beceri ve yetenek gelişimleri için uygun koşulları sağlama gibi rolleri bulunmaktadır (Yılmaz, 2019). Bu roller kütüphanelerin kapsayıcılık özellikleri ile yakından ilişkilidir. Kapsayıcılığın kütüphanecilik alanyazınındaki tanımlarından biri ÖG kullanıcıları eşitlikçi bir şekilde içeren bir kütüphane hizmetleri yaklaşımı olmasıdır (Grassi, 2013). Banks ve diğerlerine göre (2014) kapsayıcı kütüphane hizmetlerinin ÖG çocuklar ve aileleri üzerinde çeşitli olumlu çıktıları bulunmaktadır. Bunlar; ÖG çocuklar ve aileleri için bir beceriyi geliştirmek veya kazandırmak için motivasyon sağlamak, ÖG çocukların ve ailelerinin seçim yapmaları ve görüş bildirmeleri için geniş fırsatlar sağlamak, ÖG çocuklara ve ailelerine arkadaşlık kurmaları için fırsatlar yaratmak ve onlara destek ve toplumsal kabul olanakları sağlamaktır. Tüm bu yararlar düşünüldüğünde ÖG çocuklar ve ailelerine kapsayıcı kütüphane hizmetleri sunabilmek son derece önemlidir.

Kapsayıcı Çocuk Kütüphanelerine İlişkin Uygulamalar

Çocuk kütüphanesinin kapsayıcı misyonu, kütüphaneler hakkında bilgi üreten hem ulusal (Bebek Kütüphaneleri Çalıştayı, 2020) hem de uluslararası kuruluşlar (ALIA, 2019; Association for Library Service to Children [ALSC], 2015; IFLA, 2001; 2009; 2018) tarafından önemle vurgulanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) kapsayıcı kütüphane hizmetleri sunan birden fazla kütüphane bulunmaktadır (Baldassari-Hackstaff vd., 2014; Banks, 2014; Barker, 2011).

ABD'de bulunan Brooklyn Kütüphanesi Çocuk Bölümü her çocuğun kütüphaneyi kullanma hakkı olduğu ve her bireyin okumak ve öğrenmek için bir şansı hak ettiği anlayışı üzerine kurulmuştur (Banks, 2014). Kütüphanede otizm dostu film gösterileri, otizm için müzik gibi programların uygulanmasının yanı sıra bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hizmetiyle ebeveyn ve çocuğuna erken çocukluk hizmetleri ve programları, geçiş planlaması, ruh sağlığı da dâhil olmak üzere gereksinim duyduğu konularda birebir profesyonel destek sağlanmaktadır (Brooklyn Public Library, 2021).

ABD'deki Seattle Halk Kütüphanesi bütün çocukların ve ebeveynlerinin dâhil olacağı kütüphane programları, hizmetleri ve destekleyici kaynaklar sunmaktadır. Bu kütüphane konuşan kitapları ve Braille kitaplığı, mobil ve/veya yazılım destekli hizmetleri, duyuşal hikâye saatleriyle hem çocukların hem de ebeveynlerinin keyifli zaman geçirebileceği fırsatlar sunmaktadır (The Seattle Public Library, 2021).

Bir diğer kapsayıcı kütüphane örneği ABD'de bulunan Westlake Porter Halk Kütüphanesi'dir. Bu kütüphanede herhangi bir gelişim alanında yetersizlik gösteren erken çocukluk dönemindeki çocuklar için müzik terapi programları bulunmaktadır. Bu uygulamalı programlar, ailelere çocuklarının motor gelişimini, iletişim ve sosyal becerilerini geliştirmek için müziği nasıl kullanacaklarını öğretmektedir (Westlake Porter Public Library, 2021).

Bir başka örnek ABD'deki Douglas County Kütüphanesi'dir. Burada "duyuşal destekli hikâye zamanı" etkinliklerinden oluşan kapsayıcı bir kütüphane programı uygulanmaktadır. Program sayesinde katılımcıların, dil, sosyal etkileşim, iletişim ve sosyal becerilerinin gelişmesine destek olunduğu; çocuklar, ebeveynleri ve program personeli arasında yeni arkadaşlıklar kurulmasına olanak sağlandığı ifade edilmektedir (Baldassari-Hackstaff vd., 2014).

Kapsayıcı hizmetler ilk olarak ABD'de başlamıştır. Smith Sears Gaziler Rehabilitasyon Yasası (The Smith-Sears Veterans Rehabilitation Act) ABD'de yaşayan özel gereksinimli bireylere hizmet sağlamayı hedefleyen yasaların öncüsü niteliğindedir. Bu yasayı takiben 1920 yılında uygulamaya konulan Smith Fess Yasası (Smith Fess Act) I. Dünya Savaşında zarar görmüş olan gazilere hizmet sağlamayı hedeflemiştir. 1943'te yürürlüğe giren Barden Lafotte Yasasında (Barden Lafotte Act) tüm özel gereksinimli bireylerin istihdamına yönelik hükümler bulunmaktadır. 1973 yılında yürürlüğe giren Rehabilitasyon Yasası (The Rehabilitation Act of 1973) ise alanın önemli yasalarından biri olarak nitelendirilmektedir. Tüm Çocuklar için Eğitim Yasası (The Education for All Handicapped Children Act [EACHA]) 1975'te yürürlüğe girmiş ve bu yasa ile özel gereksinimli bireylerin eğitim hakları garanti altına alınmıştır. Tüm Çocuklar için Eğitim Yasası 1990 yılında genişletilerek yerini Engelli Bireylerin Eğitimi Yasası'na (Individuals with Disabilities Education Act [IDEA]) bırakmıştır. Yine 1990 yılında özel gereksinimli bireylerin fırsat eşitliği, istihdamı, erişim ve ulaşım olanakları gibi konuların kapsamlı olarak ele alındığı Engelli Amerikalılar Yasası (Americans with Disabilities Act [ADA]) yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 2001 yılında yürürlüğe giren Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın Yasası (No Child Left Behind) ile özel gereksinimli çocuklara sunulan eğitim hizmetlerinde iyileştirmeye yönelik çalışmalar önem kazanmıştır (Kochhar-Bryant, 2009; Sucuoğlu, 2009; U.S. Department of Education, 2023; West vd., 2022).

ABD'de başlayan öncü yasal düzenlemelerin beraberinde getirdiği kapsayıcı hizmetler birçok ülke için yol gösterici olmuştur. Bu sürecin yansımaları kapsayıcı kütüphane hizmetleri için de geçerlidir. Yukarıda örnekleri verilen kapsayıcı çocuk kütüphanelerinin tüm dünyada yaygınlaşması yaşamsal önem taşımaktadır. Bu kurumların yaygınlaşmasının yanı sıra tüm çocuklar için erişilebilir olmasının sağlanması da bir o kadar önemlidir.

Çocuk Kütüphanelerinin ÖG Bireyler Açısından Erişilebilirliği ve Yaşanan Engeller

Çocuk kütüphanelerinin her çocuk için erişilebilir olması son derece önemlidir. Erişilebilirlik, bu kurumların hizmet anlayışının temel yapı taşlarından biridir. Bu bakış açısı kütüphanelere ilişkin bilimsel veri üreten birçok ulusal ve uluslararası kuruluş tarafından da ifade edilmektedir (American Library Association [ALA], 2021; ALIA, 2019). Alanyazında kütüphaneler, sosyal dokuyu güçlendiren, herkesin hoş karşılandığı güvenilir kamusal alanlar olarak nitelendirilmektedir (Quinn ve McCallum, 2012). Ancak ne yazık ki kütüphanelerin bu kapsayıcı yönünü ÖG çocukların ve ailelerinin her zaman deneyimleyebildiklerini söylemek oldukça zordur (Kaeding vd., 2017). Bunun temel nedenlerinden biri, ÖG çocukların ailelerinin, diğer kütüphane kullanıcıları ve çalışanları tarafından yargılandıklarını düşünmeleri ve bu düşüncenin kendilerini endişeli hissetmelerine yol açmasıdır (Kaeding, 2015). Benzer durum özel eğitim kategorileri arasında yer alan otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklar ve aileleri için de söz konusudur. Baldassari-Hackstaff vd. (2014) ve Barker'ın (2011) çalışmalarının bulguları, OSB tanılı çocuğa sahip bazı ebeveynlerin çocuklarını kütüphane programlarına getirmekten çekindiğini göstermektedir. Kapsayıcı kütüphane programlarından yararlanan bazı ebeveynler ise geçmişte bu tür engelleri deneyimlediklerini (Prendergast, 2016), kütüphanede nasıl davranacaklarını bilmedikleri için çocuklarını kütüphanedeki bir etkinliğe götürmeyi düşünürken dahi gerildiklerini ifade etmektedirler (Cottrell, 2016). Ayrıca Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı Sonuç Raporuna göre kütüphanelerin mimari açıdan erişime uygun olmaması, ÖG bireylere yönelik hizmet verme konusunda nitelikli eğitim almamış kütüphane personeli, kütüphanelerin ÖG bireylere yönelik yeterli teknolojik donanımına sahip olmaması, ÖG bireylere yönelik özel hizmetlerin yetersiz olması gibi sorunlar ÖG bireylerin kütüphane hizmetlerine erişilmesinde engel teşkil etmektedir (Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu, 2021) Oysa çocuk kütüphaneleri OSB olan çocuklar da dâhil tüm ÖG çocuklara hizmet sağlayabilecek önemli kurumlardan biridir (Barker, 2011).

Small ve diğerlerine göre (2015), kütüphanelerde kapsayıcı programlardan yararlanan ebeveynler farkındalık kazanmakta ve ÖG çocuklarının kütüphaneyi en iyi nasıl kullanabileceklerine ilişkin bilgi edinmektedir. Ayrıca Kaeding'e göre (2015) ebeveynler kütüphanelerde katıldıkları erken okuryazarlık etkinlikleri aracılığıyla çocukları için önemli faydalar elde etmektedir. Tüm bunlar dikkate alındığında ÖG çocuğu olan ailelerin kütüphanelere gelmelerinin teşvik edilmesi, bu doğrultuda ailelerin desteklenmesi ve ÖG çocukların planlanan programa bütünleştirici bir yaklaşımla dâhil edilmesi son derece önemlidir (Bebek Kütüphaneleri Çalıştayı, 2020).

İlgili Araştırmalar

Kapsayıcı kütüphane hizmetleri için kütüphane personeli, hem kullanıcılar hem de kaynaklar arasında aktif bir aracı olduğu için anahtar roledir (IFLA, 2009). Kütüphanelerde çocuklara nitelikli hizmet sunabilecek kütüphane programı geliştirme hizmeti, kütüphane personeli ve uygun niteliklere sahip diğer personel tarafından sağlanmaktadır (Quinn ve McCallum, 2012). Kütüphane personelinin görevleri toplumun her kesiminden gelebilecek kullanıcıların gereksinimlerini karşılamak üzere; (a) kütüphane bilgi hizmetleri ve sistemleri tasarlamak, (b) bu hizmetleri, sistemleri planlamak, organize etmek, (c) bu hizmetleri ve sistemleri uygulamak,

(d) süreci yönetmek ve (e) sunulan hizmetleri ve sistemleri değerlendirmek olarak sıralanabilir (IFLA, 2001). Ancak, Kaeding, (2015) ve Small vd. (2015) araştırmalarının bulguları kütüphane personelinin çoğunun ÖG bireylere destek olacak nitelikli ve işlevsel kütüphane programları oluşturmak, hizmet ve kaynak sağlamak için yeterli bilgi, beceri, yeterlik ve tutuma sahip olmadığını göstermektedir. Avustralya'da Kaeding (2015) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmanın bulguları, ÖG çocukların ve ailelerinin kütüphaneye erişimindeki en büyük engelin, kütüphane personelinin bu bireylere yönelik olumsuz tutumları ve bilgi eksiklikleri olduğunu göstermiştir. Kaeding vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmanın bulguları, ABD'de ve Kanada'da araştırmaya katılan kütüphane personelinin büyük bir kısmının ÖG bireyler hakkında eğitim almak istediklerini ortaya koymuştur. Onyishi (2021) tarafından Nijerya'da gerçekleştirilen bir çalışmada dört çocuk kütüphanesi personeliyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgular, kütüphane personelinin ÖG çocuklara yönelik bilgi eksikliklerinin olduğunu, bu çocuklara yönelik olumsuz tutuma sahip olduklarını ve çalıştıkları kurumda kapsayıcı uygulamalarının eksik olduğunu göstermiştir. OSB olan çocukların kütüphane kullanımına yönelik Shea ve Derry (2019) tarafından yapılan sistematik derleme çalışmasında kütüphane personelinin OSB olan çocuklara yönelik eğitim ve bilgi eksikliğinin evrensel bir problem olduğu vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Ghuloum ve Alyacoub (2017) tarafından Kuveyt'te OSB tanımlı çocuğa sahip ebeveynlerle ve kütüphane personeliyle gerçekleştirilen bir çalışmada da OSB olan çocukların ve ailelerinin kütüphane kullanımına ilişkin yaşadıkları temel zorluklardan birinin kütüphane personelinin OSB hakkındaki bilgi eksikliği olduğu ortaya konmuştur. Alanyazındaki araştırmaların bulguları, gelişmişlik düzeyleri farklı olsa da dünyadaki farklı ülkelerde kapsayıcı çocuk kütüphaneleri konusunda benzer sorunların yaşandığını göstermektedir. Bu noktada çocuk kütüphanelerinin ÖG çocuklara ve ailelerine daha nitelikli ve kapsayıcı hizmet sunabilmesi için kütüphane personeline yönelik hizmet içi eğitimler sunulması yaşamsal öneme sahiptir.

Problem Durumu

Kütüphanelerde ÖG çocuklar ve ailelerine hizmet sağlayan hikâye anlatımı programları, aile atölyeleri gibi kapsayıcı çocuk kütüphanesi programlarının birçoğunun OSB olan çocuklar için oluşturulduğu görülmektedir (Baldassari-Hackstaff vd., 2014; Weiss ve Koley, 2008). Adkins ve Bushman (2015) kütüphane personelinin en sık karşılaştıkları özel gereksinim gruplarından birinin OSB tanımlı çocuklar olduğunu ifade etmişlerdir. OSB sosyal iletişim ve etkileşim zorlukları, sınırlı ve tekrarlayıcı davranış, etkinlik ya da ilgi alanları ile karakterize edilen nöro-gelişimsel bir bozukluktur (American Psychological Association, 2023). OSB'nin temel tanı ölçütleri erken çocukluk döneminde görülmeye başlar; yaşam boyu devam eder ve her birey farklı şekilde bu durumdan etkilenir. Kütüphaneler OSB olan çocukların dünyayı farklı şekillerde deneyimlediklerini kabul ederek onlar için sıcak ve erişilebilir program ve hizmetler oluşturabilirler (Association for Library Service to Children [ALSC], 2015). Banks'a göre (2014) kapsayıcı kütüphane hizmetlerinden yararlanan OSB olan çocukların %90'ı tipik gelişim gösteren çocuklarla etkileşim kurmaktadır. Ayrıca Cottrell'in çalışması (2016) kapsayıcı kütüphane programlarının çocukların hem dil hem de okuryazarlık konusundaki eksikliklerinin giderilmesine yardımcı olduğunu gösterirken Baldassari-Hackstaff vd., (2014) ise çalışmasında kapsayıcı kütüphane hizmetlerinden yararlanan çocukların dikkat becerilerinin geliştiğine vurgu yapmıştır. OSB olan çocukların katıldıkları bu programlar aracılığıyla ebeveynlerinin %97'sine sosyal destek ve personel desteği sağlanmış (Banks, 2014) ve programlar onların hem birbirleriyle hem de kütüphane personeliyle sosyalleşmelerine yardımcı olmuştur (Baldassari-Hackstaff vd., 2014). Tüm bunlar göz önüne alındığında kapsayıcı kütüphane hizmetlerinin, ÖG çocuk, ebeveyn, kütüphane personeli ve toplum için yadsınamaz öneme sahip olduğu görülmektedir. Ancak ÖG çocukların ve ailelerinin kütüphane kullanımının yaygın olduğunu söylemek zordur (Kaeding, 2014, 2017). Alanyazın ÖG çocukların kütüphane kullanımının önünde kütüphane personeli ve/

veya aileden kaynaklı engeller olabileceğini göstermektedir (Ghuloum ve Alyacoub, 2017; Kaeding vd., 2017; Onyishi, 2021; Prendergast, 2016; Shea ve Derry, 2019). Bu engellerin ortaya konması OSB olan çocukların ve ailelerinin kütüphane hizmetlerinden yararlanmaları için kütüphane hizmetlerini iyileştirme çalışmalarına katkı sağlayabilir. Diğer yandan ÖG çocuğa sahip ebeveynlerin kütüphane kullanmaya istekli olduğu ve çocuklarıyla kütüphane hizmetlerinden yararlanmaları için kütüphaneden bazı talepleri olduğu görülmektedir (Prendergast, 2016). OSB olan çocuğa sahip ebeveynlerin hizmet taleplerinin ortaya konması kütüphane hizmetlerinin OSB olan çocuklar ve ebeveynleri için tekrar düşünülmesini ve/veya tekrar düzenlenmesini kolaylaştırabilir. Son olarak Kaeding vd. (2017) katılımcılarının kütüphane personeli olduğu bir çalışmada kütüphanecilerin ÖG çocuklara hizmet sunabilmek için eğitim ve bilgi taleplerinin olduğuna dikkat çekilmiştir (Kütüphane personelinin bu bağlamdaki görüşlerinin ortaya konmasının OSB olan çocukların ve ailelerinin kullanabileceği kapsayıcı kütüphanelerin oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak ulusal alanyazın incelendiğinde OSB tanısı olan veya diğer özel gereksinim gruplarındaki çocukları içeren kapsayıcı kütüphane hizmetlerine yönelik ebeveyn veya kütüphane personelinin görüşlerini ortaya koyan herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu çalışmada OSB olan çocukların ve ailelerinin kütüphane kullanımına ilişkin olarak kütüphane personelinin ve ailelerin görüşleri incelenmiştir.

Amaç

Bu araştırmada OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin ve kütüphane personelinin görüş ve deneyimlerine göre OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımının incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada katılımcıların kütüphane kullanımına ilişkin görüş ve deneyimlerini belirlemek üzere yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın amacından yola çıkarak aşağıda yer alan araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Ebeveynlerin kendilerinin ve OSB olan çocuklarının kütüphanelerin yedi kriteri (kütüphanelerinin misyonu ve amaçları, insan kaynakları, yeterlilikleri ve bilgi, derme geliştirme ve yönetimi, programlar ve sosyal yardım faaliyetleri, mekân tasarımı ve hoş bir mekânın oluşturulması, pazarlama ve tanıtım, değerlendirme ve etki) açısından kütüphane kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Kütüphane personelinin OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphanelerin yedi kriteri (kütüphanelerinin misyonu ve amaçları, insan kaynakları, yeterlilikleri ve bilgi, derme geliştirme ve yönetimi, programlar ve sosyal yardım faaliyetleri, mekân tasarımı ve hoş bir mekânın oluşturulması, pazarlama ve tanıtım, değerlendirme ve etki) açısından kütüphane kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane hizmetlerinden yararlanabilecekleri vurgulanmıştır. Kütüphanelerin OSB olan çocuklar ve ebeveynleri tarafından kullanabileceği vurgusuna dikkat çekilmesi kapsayıcı kütüphane olgusunu güçlendirecektir. Türkçe alanyazında OSB olan çocukların kütüphane kullanımı ya da gereksinimine ilişkin araştırmalara ulaşılamaması nedeniyle bu çalışmayı yapmak, bundan sonra alanda yapılabilecek yeni çalışmaların yolunu açması ve yeni çalışmalar ile kapsayıcı kütüphanelerin temelinin güçlendirmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu çalışma farklı özel gereksinim gruplarıyla da kütüphanelerde çalışarak kapsayıcı kütüphaneler oluşturulabileceğine ilişkin farkındalık yaratmak açısından önemli bir adımdır. Öte yandan kütüphane personelinin OSB olan çocuklara ilişkin farkındalığının artırılması kapsayıcı kütüphanelerin oluşturulabilmesi açısından değerlidir. Çalışmada yapılan OSB vurgusu; kütüphane personelinin farkındalığının artırılması ve OSB olan çocukların yanı sıra ailelerinin de kütüphane hizmetlerinden yararlanmaları için kapsayıcı kütüphane hizmetlerini iyileştirme çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmanın modeli, “OSB tanımlı çocuğa sahip ebeveynlerin” kendilerinin ve OSB olan çocuklarının, “kütüphane personelinin” ise OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemek üzere nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışmasıdır. Durum çalışması, var olan bir olguyu (durumu) gerçek dünya bağlamında, özellikle de olgu ve bağlam arasındaki sınırların açıkça belirgin olmadığı durumlarda araştırır (Yin, 2009). Durum çalışmalarında karşılaştırmalardan çıkarımlarda bulunmak ve/veya teoriyi daha geniş koşullar kümesine genişletmek amacıyla farklı durumlar seçilebilir (Humphrey ve Lee, 2004). Bu çalışmada farklı durumlar karşılaştırılarak çıkarımlar yapılmıştır. Çalışmada seçilen vakalar, araştırmanın yola çıktığı sorunları ve soruları açıklayabilecek şekilde belirlenmiştir.

Katılımcılar

Durum çalışmalarında bir veya birden fazla vaka seçilirken erişim göz önünde bulundurulmalı ve araştırma sorularını aydınlatabilecek vakalar seçilmelidir (Yin, 2009). Bu çalışmanın katılımcıları, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Uygun örnekleme yönteminde katılımcılar seçilirken kolay erişilebilir olması, coğrafi yakınlık, zaman ya da katılımcıların isteklilik durumu gibi kriterler temel alınır (Etikan vd., 2016). Durum çalışmalarında yaygın olarak kullanılan durumlar arasında bireyler, kuruluşlar, süreçler, programlar, müdahaleler, hatta olaylar vardır (Yin, 2009). Bu çalışmada seçilen durumlar ise kişilerden (kütüphane personeli ve ebeveynler) oluşmaktadır. OSB olan çocukların ebeveynlerine okullardaki rehber öğretmenler aracılığıyla kütüphane personeline ise kütüphanelere yapılan ziyaretler sonrasında personelin yönlendirmesiyle ulaşılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında belirlenen durumlar çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden sekiz kütüphane personeli ve sekiz ebeveyn olmak üzere toplamda 16 bireyden oluşmaktadır. Araştırmada birinci durum olan kütüphane personeline ilişkin demografik bilgiler Tablo 1.’de yer almaktadır.

Tablo 1

Kütüphane Personeline İlişkin Demografik Bilgiler

Kod İsim	Mezun Olduğu Bölüm	Görev Süresi (Yıl)	Kütüphanedeki Görevi
Halk Kütüphanecisi	Bilgi ve Belge Yönetimi	5	Ödünç biriminde kullanıcıları üye yapmak Kitap hizmeti vermek Etkinlikler planlamak Sosyal medya tasarımları yapmak Kütüphanenin dış bağlantılarını kurmak Toplantı ve seminer düzenlemek
Mutluluk	Bilgi ve Belge Yönetimi	5	Ödünç verme birimi
Ayzade	Bilgi ve Belge Yönetimi	2	Halkla ilişkiler ve kültürel etkinlikler
Eda	Bilgi ve Belge Yönetimi	17	Teknik hizmetler Ödünç alma ve verme
Mercan	Bilgi ve Belge Yönetimi	11	Çocuk bölümü
Demir	Bilgi ve Belge Yönetimi	11	Çocuk bölümünden gelen kitapları almak İade işlemleri Okul oryantasyonu Kitap girişi
Defne	Bilgi ve Belge Yönetimi	23	Teknik hizmetler

Çalışma kapsamında halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerinde veya çocuk kütüphanelerindeki yedi kütüphane personeliyle çalışılmıştır. Katılımcılara kendilerinin belirlediği kod isimler verilmiştir. Katılımcıların tümü Bilgi ve Belge Yönetimi Programı'ndan mezundur ve ortalama görev süreleri 10 yıldır. Katılımcıların kütüphanedeki görevleri değişkenlik göstermektedir. Bu bilgilere Tablo 1.' de yer verilmiştir.

Çalışma kapsamındaki ikinci durum, 3-8 yaş aralığında OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerdir. Ebeveynlere ilişkin demografik bilgiler Tablo 2.' de yer almaktadır.

Tablo 2

Ebeveynlere İlişkin Demografik Bilgiler

Kod İsim	Yaş	Eğitim Durumu	Çocukla Yakınlık Düzeyi	Çocuğun Yaşı	Çocuğun Devam Etiği Okul ve Sınıf Düzeyi
Açelya	42	Üniversite	Anne	3	Anaokulu
Nergis	36	Okuryazar	Anne	5	Anaokulu
Gül	40	Üniversite	Anne	6	Anaokulu
Buket	35	Üniversite	Anne	6	Anaokulu
Papatya	32	Lise	Anne	6	Anaokulu
Doğu	40	Lise	Baba	5	Anaokulu
Batı	42	Üniversite	Baba	4	Anaokulu
Kuzey	35	Üniversite	Baba	4.5	Anaokulu

Ebeveynlere görüşmeler sonrasında araştırmacılar tarafından kendi isimlerini çağrıştırmayacak kod isimler verilmiştir. Görüşmelere beş anne, üç baba olmak üzere toplam sekiz ebeveyn katılmıştır. Ebeveynlerin yaş ortalaması 38'dir. Ebeveynlerden biri okur-yazar, ikisi lise, diğerleri ise üniversite mezundur. Çocukların tamamı anaokulunda eğitimine devam etmektedir. Çocukların yaş ortalaması 5'tir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel araştırmalardaki temel (Patton, 2002) ve çoklu durum çalışmalarındaki en yaygın (Stake, 2013) kullanılan veri toplama tekniklerinden yarı-yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Görüşme, bir araştırmacı ve katılımcının bir araştırma çalışmasıyla ilgili sorulara odaklanarak bir sohbete girdiği bir süreçtir. Bu sorularda genellikle katılımcının belirli bir deneyim hakkındaki görüş, düşünce, bakış açısı ya da tanımlarına odaklanılır (Demarrais, 2004). Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği, katılımcıların gözünden OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımına ilişkin durumlarını, kütüphane kullanımını engelleyen olası durumları ve ilgili konuya ilişkin yapılabilecekleri belirlemek amacıyla ek sorulara ve açıklamalara olanak sağlayacak bir formata gereksinim duyulması nedeniyle seçilmiştir.

Çalışma kapsamında katılımcı grupları için ayrı görüşme soruları hazırlanmıştır. Sorular hazırlanırken öncelikle alanyazın taranmış, ardından araştırmacılar tarafından taslak görüşme soruları hazırlanmıştır. Sorular özel eğitim (7), okul öncesi (6), bilgi ve belge yönetimi (2) alanından toplam 15 alan uzmanına gönderilmiştir. Uzman görüşü sonucunda sorularda kullanılan kavramlarda bazı değişiklikler (ör. yetersizliği olan çocuk yerine OSB tanılı çocuk) yapılarak sorulara son hali verilmiştir.

Her bir katılımcı grubundan birer kişiyle pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşmelerde soruların var olan haliyle işlediği görülmüştür. Her bir katılımcı grubu için örnek sorular izleyen şekildedir: *Ebeveyn formu için*: "Çocuk kütüphaneleri ya da halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerinin çocuğunuz için uygun olup olmadığı konusunda neler söylersiniz?", "Çocuk kütüphanelerini ya da halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerini çocuğunuzun aktif olarak kullanabilmesi için ebeveyn olarak neler yapmanız gerektiğini düşünüyorsunuz? Anlatır mısınız?" *Kütüphane personeli formu için*: "Kütüphanenize gelen engelli/ÖG

çocukların ailelerinin kütüphane hizmetlerine yönelik talepleri nelerdir? Deneyimlerimize ilişkin örnekler verir misiniz?”, “Engelli/ÖG çocukların ve ailelerinin taleplerini karşılarken zorlandığınız konular oluyor mu? Varsa söz eder misiniz?”

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, yarı-yapılandırılmış görüşme soruları ve demografik bilgi formlarından oluşan görüşme formları ve araştırmacı günlükleri kullanılarak toplanmıştır. Görüşmeler 13-30 Nisan 2022 tarihleri arasında isteyen katılımcılarla yüz yüze, isteyen katılımcılarla da Pandeminin devam etmesi nedeniyle çevrim içi olarak yapılmıştır. Araştırmanın başında Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik kurul izni alınmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara araştırmacılar tarafından hazırlanan Gönüllü Katılım Formları sunulmuş ve araştırmacılarla karşılıklı imzalanmıştır. Görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortamda, onlara uygun gün ve saatlerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ses kaydı alınmış ve katılımcılara gerçek isimlerini çağrıştırmayacak kod isim verilmiştir.

Bu çalışmada çok sayıda vaka, parça veya üyeye sahip bir şeyi incelemek için özel bir çabayı (Stake, 2013) gerektiren çoklu durum analizi kullanılmıştır. Çoklu durum analizi, kütüphane personeli ve OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynler olmak üzere birden fazla bağlam arasındaki önemli bağlamsal koşulları incelemek amacıyla seçilmiştir. Araştırmada veriler tematik analiz yoluyla analiz edilmiştir. Tematik analiz, elde edilen verideki tekrarlayan kalıpları, temaları veya kategorileri belirlemek için birikmiş bilginin tekrar tekrar ve sürekli gözden geçirildiği (Algozzine ve Hancoc, 2017), verideki zengin ayrıntıları minimal düzeyde açıklamayı sağlayan temaları tanımlama ve raporlama yöntemidir (Braun ve Clarke, 2006, s. 87). Bu nedenle bu çalışmada tematik analiz kullanılmıştır. Analiz öncesinde “analiz öncesi hazırlık” aşamasına yer verilmiştir. Analiz öncesi hazırlık aşamasının basamakları aşağıda sıralanmıştır (Bogdan ve Biklen, 2007; Miles, Huberman ve Saldana, 2014; Rubin ve Rubin, 2005):

1. Ses kayıtları yedeklenmiştir.
2. Ses kayıtlarının dökümleri gerçekleştirilmiştir. Dökümler duyulan her konuşmanın duyulduğu şekliyle, hiçbir düzeltme yapılmadan, görüşmeci-görüşülen sırasıyla bilgisayara aktarılmıştır.
3. Dökümler yapılırken katılımcılara kod isim verilmiştir.
4. Bilgisayara aktarılan ham veri dökümleri yedeklenmiştir.
5. Birinci ve ikinci araştırmacı katılımcıların her bir soruya verdiği yanıtları (ör. birinci soru) kopyalayarak soru bazında veri analizi kayıt formunda ilgili sütuna yapıştırmıştır.
6. Araştırmacılar kaydettikleri veri bölümünün hangi katılımcıya ait olduğunu belirlemek için ilgili sütuna katılımcının kod ismini yazmışlar ve bu işlemi tüm sorular için gerçekleştirmişlerdir.
7. Araştırmacılar aşına olmak için verileri birkaç kez okumuşlardır.
8. Araştırmacılar birbirlerinden bağımsız çalışarak katılımcının söyledikleri birden fazla konuyu içeriyorsa her bir konuyu paragraflara ayırmışlardır.
9. Görüşme sürecindeki dökümlerin tutarlılığını kontrol etmek (Kvale, 1996) adına inandırıcılık (trustworthiness) çalışması gerçekleştirilmiştir. Görüşme kayıtları, dördüncü araştırmacı tarafından dinlenerek dökümlerle ses kayıtları arasındaki tutarlılık incelenmiştir.
10. Dökümlerin anlamsal ilişkilere göre paragraflandırılmasını bağımsız olarak gerçekleştiren araştırmacılar bu kez birlikte çalışarak paragrafların uyuşmasını kontrol etmişlerdir. Kontrol sonrası araştırmacılar tüm paragraflarda uzlaşmışlardır.

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesinde Braun ve Clarke (2006, s. 87) tarafından vurgulanan tematik analiz basamakları izlenmiştir:

1. Birinci ve ikinci araştırmacı birbirlerinden bağımsız çalışarak verileri tekrar okuyarak aşına hale gelmişlerdir.
2. Araştırmacılar bağımsız çalışarak katılımcı görüşlerini doğru şekilde yansıtmak amacıyla birbiriyle ilişkili bileşenleri bir araya getirerek olası kodları oluşturmuşlardır.
3. Araştırmacılar bağımsız çalışarak anlamlı ve benzer ifadeler içeren verileri başlıklandırarak gruplamışlar, grupladıkları verilere o grup için düşündükleri anlamla ilgili bir başlık belirlemişlerdir. Elde edilen başlıklar araştırmacının temalarını, alt başlıklar ise alt-temalarını oluşturmuştur.
4. Araştırmacılar kodlama güvenilirliği için inandırıcılık çalışması gerçekleştirmişlerdir. Bu amaçla araştırmacılar birlikte çalışarak verilerden elde edilen tüm kodlar üzerinde uzlaşma sağlamışlardır.
5. Tema ve alt-temalar oluşturulduktan sonra araştırmacılar birlikte çalışarak bağımsız olarak oluşturdukları tema ve alt-temaları karşılaştırmışlardır. Görüş birliğine varılan yerler aynen bırakılırken görüş ayrılığı olan yerlerde veriler birlikte okunmuş, üzerinde tartışılarak uzlaşmıştır. Uzlaşma sonrasında tema ve alt-temalar yeniden düzenlenmiştir.
6. Düzenleme sonrasında üçüncü ve dördüncü araştırmacı tema ve alt-temaları gözden geçirmiş, veri setiyle tekrar karşılaştırmış ve kodlanmış alıntılarının kontrollerini yapmışlardır.
7. Veri analizi sonlandıktan sonra birinci araştırmacı tema ve alt-temaların yazımını gerçekleştirmiştir.
8. Araştırmanın bulgularını oluşturan tema ve alt-temalar ikinci, üçüncü ve dördüncü araştırmacı tarafından tekrar okunarak gerekli yerlerde yeniden düzenlenmiştir. Böylece veri analizi tamamlanarak araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır.

Araştırma Sürecindeki Etik İlkeler

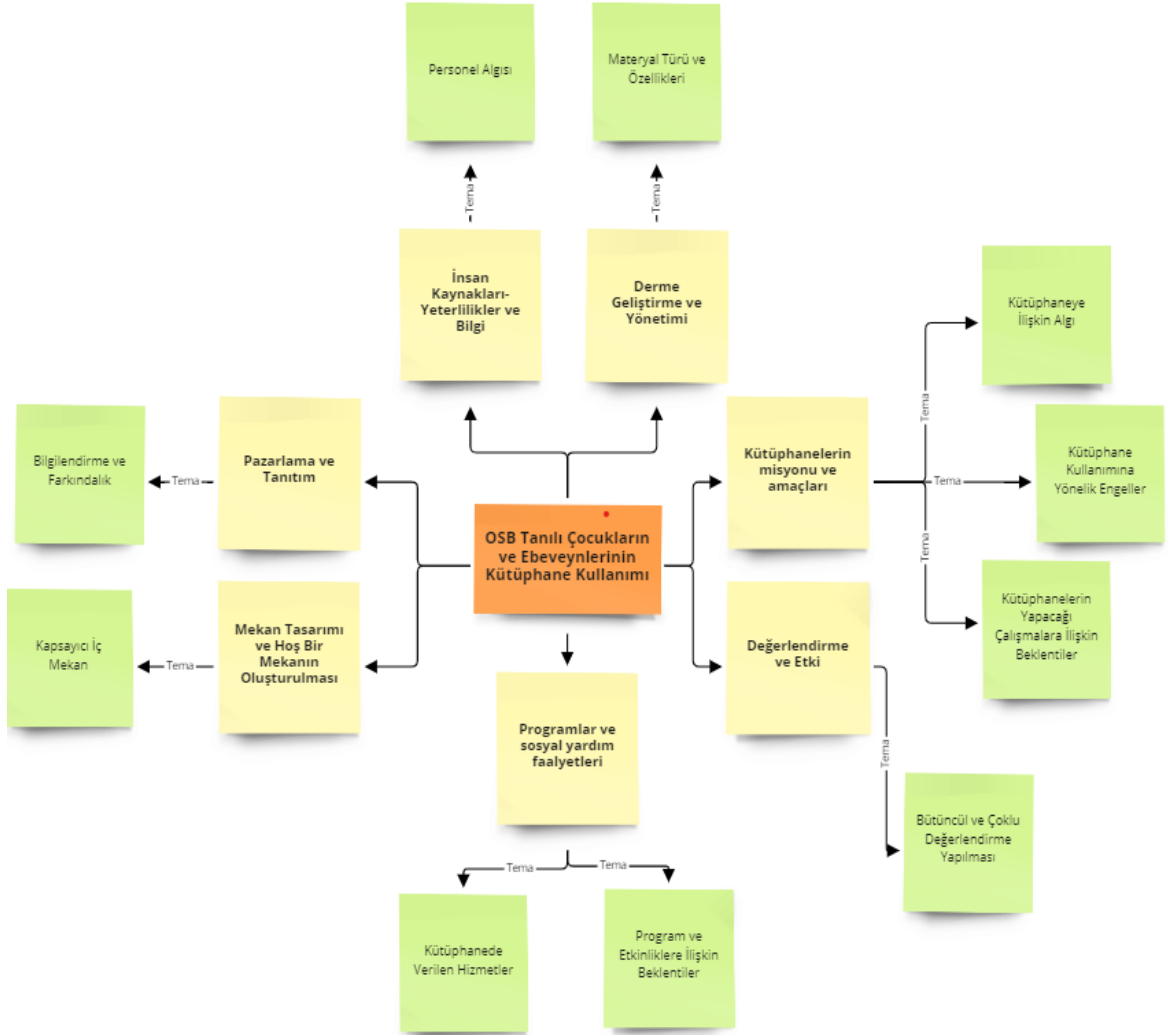
Bilimsel araştırma sürecinde evrensel olarak kabul gören ve her araştırmacının uyması gereken etik ilkeler alanyazında; (a) bilinçli onay, (b) aldatmama/yanıltmama, (c) gizlilik, özel hayata saygı ve zarar vermeme ve (d) verilere sadık kalma biçiminde sıralanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 108-109). Çalışmada veri toplama sürecini birinci ve ikinci araştırmacı gerçekleştirmiştir. Araştırmacılar, *bilinçli onay* ve *aldatmama/yanıltmama* ilkeleri kapsamında katılımcılarla araştırma öncesinde bir ön görüşme yaparak araştırmanın amacı, veri toplama süreci, araştırma verilerinin sunumu ve kullanımı, araştırmadan ayrılma konusunda katılımcılara açık, net ve ayrıntılı bilgiler sunmuşlar ve bu bilgileri hazırladıkları Gönüllü Katılım Formu'nda da ayrıntılı olarak yazmışlardır. Gönüllü Katılım Formu karşılıklı olarak imzalanmıştır. Katılımcılar formu imzalayarak sürece ilişkin onay vermişler, araştırmacılar ise araştırma kapsamında verdikleri sözleri titizlikle yerine getireceklerini kabul etmişlerdir. *Gizlilik, özel hayata saygı ve zarar vermeme* ilkesi kapsamında araştırmacılar katılımcılara kimlik ve veri gizliliği, veri toplama dışında talepte bulunmama, araştırmadan ayrılma hakkı, araştırma verilerinin paylaşımı konularında açık, net ve ayrıntılı bilgiler sunmuşlardır. *Verilere sadık kalma* ilkesi kapsamında ise araştırma ekibi, araştırma verilerini özenle toplamaya, sistematik şekilde analiz etmeye, sonuçların yazılması ve paylaşılması aşamasında verilerine sadık kalmaya büyük bir özen ve titizlik göstermişlerdir.

Bulgular

Bu araştırmada OSB tanılı çocukların ve ebeveynlerinin halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerini veya çocuk kütüphanelerini kullanmalarına yönelik durumlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada çoklu durum çalışması kapsamında halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri karmaşık sosyal durumlar olarak ele alınmış ve var olan karmaşık durumu açıklamak amacıyla IFLA'nın çocuk kütüphanesi hizmetlerinden yola çıkılarak belirlenen yedi kriterden yararlanılmıştır (IFLA, 2018). Bu kriter doğrultusunda yapılan analiz sonucunda bulgular 10 tema (Şekil 2.) altında toplanmıştır.

Şekil 2

OSB Tanılı Çocukların ve Ebeveynlerinin Kütüphane Kullanım Durumlarına İlişkin Temalar ve Alt-Temalar

Kütüphanenin Misyonu ve Amaçları

Tablo 3

Kütüphanelerin Misyonu ve Amaçları Temasıyla İlişkili Alt-Temalarda Ebeveyn ve Kütüphane Personeli Görüşleri

Çocuk Kütüphaneleri Kriterleri	Tema	Ebeveyn	Kütüphane Personeli
Kütüphanelerin Misyonu ve Amaçları	Kütüphaneye İlişkin Algı	Teknolojiden uzak olmayı sağlaması Sosyalleşme olanağı sağlaması İletişim ve etkileşim sağlaması Kitap kültürü kazanmayı sağlaması	
	Kütüphane Kullanımına Yönelik Engeller	Çocuktan Kaynaklı Engeller: Çocuğunun yapısının hareketli olması Çocuğunun kütüphane kurallarına uyum sağlamada zorlanması Çocuğunun yoğun eğitim programının olması Aileden Kaynaklı Engeller: Çocuğunun sosyal kabulüne ilişkin endişe duyma Çocuğunun dışlanmasına ilişkin endişe duyma Çocuğunun kütüphanede gürültü yapabileceğinden endişe duyma Kütüphaneden Kaynaklı Engeller: Kütüphanede dikkat çekici materyal olmaması Kütüphaneye erişim engeli olması Kütüphaneye ulaşım engeli olması Kütüphanenin konumunun merkezi olmaması	Çocuktan ve Aileden Kaynaklı Engeller: Çocuğun iletişim engeli yaşaması Ebeveynin çocuğuyla birlikte kütüphane kullanımına ilişkin talebinin olmaması Ebeveynlerin çocuklarının kütüphane kullanımına ilişkin endişe duyması Kütüphaneden Kaynaklı Engeller: Yedi kriter açısından kütüphanelerin yetersiz olması Kütüphanelerde ÖG bireylere yönelik dermenin yetersiz olması Kütüphanelerde ses yalıtımının yetersiz olması Kütüphaneye ulaşım engelinin bulunması Kütüphaneye erişim engelinin olması Kütüphane Personelinden Kaynaklı Engeller: Kütüphane personelinin bilgi ve eğitim eksikliği yaşaması Kütüphane personelinin ÖG çocuklarla iletişim kurmakta zorlanması Ebeveynler ve personel arasında iletişim eksikliği yaşanması
	Kütüphanelerin Yapacağı Çalışmalara İlişkin Beklentiler	Kütüphanelerde kapsayıcı ortam sağlanması Kütüphanelerde bakım hizmeti verilmesi OSB olan çocuklara destek olunması Günlük yaşamda karşılaşılabilecek ilgi çekici kütüphane yönergelerinin oluşturulması Kütüphane tanıtım faaliyetlerinin düzenlenmesi Kütüphane kullanımını teşvik faaliyetleri gerçekleştirilmesi Haberleşme kanalları oluşturulması	Kütüphanede özel eğitim öğretmeni istihdam edilmesi Kütüphanede yardımcı destek personel istihdam edilmesi Engeli olmayan kütüphaneler oluşturulması Engellilik birimi açılması

Katılımcı ebeveynlere göre kütüphaneler teknolojiden uzak olmayı sağlayan, sosyalleşme olanağı tanıyan ve kitap kültürü kazanılmasını sağlayan bir yapıdır. Bu durumu Nergis Hanım “*Kütüphane denildiği zaman genelde kitaplarla daha yakın kaynaşmak, onları okumak, dokunmak. Ya bence çok güzel bir şey. Belki biraz da teknolojiden uzak olmak.*” şeklinde ifade etmektedir. Ebeveynler kütüphanelerin çocukları ve kendileri için yararlı olabileceğini düşünseler de kütüphane kullanımına yönelik bazı engeller olduğunu belirtmektedirler. Ebeveynlere göre bu engeller çocuk, aile ve kütüphaneden kaynaklıdır. Açelya Hanım çocuktan kaynaklı olduğunu düşündüğü kütüphane kullanımına ilişkin engeli “*Sessizce durdurmak çok zor. Evde de öyle. Mesela sus dediğinde an susmuyor.*” sözleriyle ifade etmiştir. Bu ifade aynı zamanda ebeveynlerin kütüphaneleri sessiz bir ortam olarak algıladıklarını da göstermektedir.

Kütüphane personeli de OSB olan çocuğun ve ailesinin kütüphane kullanımının çocuktan, aileden, kütüphaneden veya kütüphane personelinden kaynaklı engelleri olabileceğini belirtmektedir. Halk Kütüphanecisi bu duruma ilişkin görüşlerini izleyen şekilde ifade etmiştir:

“Bence iletişim yani çok önemli. İletişim konusunda bence onlar zorlanıyor, çünkü personel aynı şekilde zorlanıyor. Belki iletişim konusunu halledilirse belki birazcık kolay halledilecek. Çünkü kütüphaneye kitap almak istiyor ya da hizmetlerinden yani etkinlik vs. katılmak istiyor ama uygun bir iletişim dili olmadığı için bilemediğimiz için her iki taraf içinde nasıl bir karşılanacağımı bilemiyor, nasıl talep edeceğini bilmiyor.”

Kütüphane personelinden bazıları kütüphane kullanımına yönelik engelleri ortadan kaldırmak üzere kütüphanelerde “Engellilik Birimi” açılması, özel eğitim öğretmeni istihdam edilmesi ve engelsiz kütüphane oluşturulması gibi öneriler sunmuşlardır. Ayzede Hanım OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımı için yapabilecekleri izleyen şekilde ifade etmiştir:

“Otizmle ilgili bir çalıştay yapılabilir belki. Hizmet içi eğitimlere de bu konular da ayrılabilir belki. İu ya da bir okul öncesi ya da bir özel öğretmen de istihdamı da yapılabilir belki.”

Ebeveynler çocuklarıyla birlikte kütüphane kullanabilmeleri için kütüphanelerin yapması gereken çalışmaları; kütüphanelerde bakım hizmeti verilmesi, OSB olan çocuklara destek olunması ve kütüphane kullanımını teşvik faaliyetleri gerçekleştirilmesi olarak sıralamışlardır. Nergis Hanım “İlk önce ailelerin daha bir bilinçli olması lazım, hani bilinçlendirmeleri lazım. Çünkü aile bilinçlenirse çocuk da bilinçli oluyor.” sözleriyle bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

İnsan Kaynakları-Yeterlilikler ve Bilgi

Tablo 4

İnsan Kaynakları-Yeterlilikler ve Bilgi Temasıyla İlişkili Alt-Temalarda Ebeveyn ve Kütüphane Personeli Görüşleri

Çocuk Kütüphaneleri Kriterleri	Tema	Ebeveyn	Kütüphane Personeli
İnsan Kaynakları-Yeterlilikler ve Bilgi	Personel Algısı	İlgili olma	Her açıdan sorunsuz olma
		Duyarlı olma	Yardımsaver olma
		İşbirlikçi olma	Hassas olma
		Bilgili olma	Anlayışlı olma
		Yeterli olma	
		Yüksek farkındalık düzeyine sahip olma	

Çalışmaya katılan ebeveynlerin ifadeleri kütüphane personelinin çocuklarına ve kendilerine ilgi göstermesini, işbirlikçi bir tutum benimsemesini ve duyarlı olmalarını istediklerini göstermektedir. Bu durumu Buket Hanım “*Yani oraya otizimli çocukta gelecek belki de en sendromlu çocuk da gelecek. Tabi (Farklı özellikte gereksinimleri olan) çocuklarda gelecek. Yani bu konuda bilgili olmaları güzel olurdu, velileri yönlendirmeleri.*” şeklinde ifade etmiştir. Papatya Hanım izleyen ifadelerle kütüphane personeline yönelik beklentilerini belirtmiştir:

“Öğ çocuklarla ilgili bilgi sahibi olması gerekiyor. Gittiği zaman hani biraz daha hani personel fazlalığı demeyim de daha dikkatli olup böyle birkaç çocuğa göz kulak olması gerekir. ... Personel çok önemli. Ailelerin karşı aynı ailenin karşı tarafa güven çok önemli. Bu güveni sağlamaları gerekiyor ki bırakalım hani iki saat orda dolu dolu kitaplarla vakit geçirsinler.”

Çalışmaya katılan kütüphane personeli kendilerini ve kütüphanedeki diğer personeli her açıdan sorunsuz olarak gördüklerini, kütüphane kullanıcılarına yönelik yardımsever, hassas ve anlayışlı bir tutum benimsediklerini ifade etmişlerdir. Ayzede Hanım bu duruma ilişkin görüşlerini izleyen cümlelerle ifade etmiştir:

“Oldukça yardımsever bir ekiple çalışıyoruz. Tüm arkadaşlarım öyle, tüm çalışan arkadaşlarım öyle. Herkes elinden geldiğince onlara yardım etmeye çalışır diye düşünüyorum. Çünkü bizim mesleki kurumdaki en önemli öz şey temel ihtiyacı giderebilmek. Bilgi ihtiyaçlarını giderebilmek.”

Derme Geliştirme ve Yönetimi

Tablo 5

Derme Geliştirme ve Yönetimi Temasıyla İlişkili Alt-Temalarda Ebeveyn ve Kütüphane Personeli Görüşleri

Çocuk Kütüphaneleri Kriterleri	Tema	Ebeveyn	Kütüphane Personeli
Derme Geliştirme ve Yönetimi	Materyal Türü ve Özellikleri	Kütüphanede ilgi ve dikkat çekici materyal bulundurulması	Kütüphaneye OSB olan çocuklar için materyal sağlanması

Çalışmaya katılan ebeveynler kütüphanelerde OSB olan çocuklara yönelik ilgi ve dikkat çekici materyallerin bulunmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Buna yönelik görüşlerini Gül Hanım “Bizim çocuklarımız açısından da görsel şeyler o kadar dikkat çekici ki ... Buraya gidebilirim, buraya gitmeliyiz. Yani ilgi çekici evet, böyle afişler resimler ...” sözleriyle belirtmiştir. Diğer yandan Eda Hanım görev yaptıkları kütüphanelerin derme yönünden geliştirilmesinin gerekliliğine aşağıdaki sözleriyle vurgu yapmıştır.

“Anca işte onların anlayabileceği büyük resimler o şekilde kitaplarla belki yardımcı olabiliriz hani özel eğitim özel hani özel eğitim istedikleri için. Bize de onlara özel bir kitap gelmiyor ama bizim bildiğimiz, takip ettiğimiz kitapları tavsiye edebiliriz. Yani bana gelse ben şu an onu öyle yaparım. Yani çünkü yok, yani kütüphanemizde yok, hani Down sendromlu, otizmliler için bir kitap yok ya faydalanabilecekleri.”

Programlar ve Sosyal Yardım Faaliyetleri**Tablo 6***Programlar ve Sosyal Yardım Faaliyetleri Temasıyla İlişkili Alt-Temalarda Ebeveyn ve Kütüphane Personeli Görüşleri*

Çocuk Kütüphaneleri Kriterleri	Tema	Ebeveyn	Kütüphane Personeli
Programlar ve Sosyal Yardım Faaliyetleri	Program ve Etkinliklere İlişkin Beklentiler	Kütüphane kullanıcılarını bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması OSB olan çocukların kütüphane kullanımına yönelik farkındalık çalışmaları yapılması Çocuğu rahatsız edici durumları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapılması Kapsayıcı etkinlikler planlanması Kütüphane kullanımını teşvik edecek çalışmalar yapılması Sosyalleşmeyi arttıracak etkinlikler planlanması	Kütüphane personeline ÖG çocuklara yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılması Kütüphane personeline OSB olan çocuklara daha etkili kütüphane hizmeti verebilmesi için destek sağlanması Kütüphane personeline kapsayıcı plan oluşturmaya ilişkin destek sağlanması ÖG kullanıcılara yönelik etkinlik hizmetleri sağlanması
	Kütüphanede Verilen Hizmetler	Kitap inceleme Kitap ödünç alma Kitap okuma Resimleri analiz etme	Kitap ödünç verme Spor etkinlikleri Kütüphane tanıtım hizmeti Matematik atölyesi El becerileri atölyeleri Duyusal beceri etkinlikleri Sinema etkinlikleri Drama gösterisi Hikâye anlatımı

Demir Bey hizmet verdikleri kütüphanelerde çocuklar için sundukları hizmetleri izleyen şekilde ifade etmiştir:

“Matematik atölyesi var hı hı burada. Böyle ortaokul öğrencileri geliyor randevu alıp matematik öğretmenleri ile orada böyle değişik aletler var, onları inceliyorlar. Böyle ilk bulunan hesap makinası mesela aklıma gelen. Trigonometriyi böyle görsel olarak anlatıyor. Güzel şeyler var, açılar, bayağı bir matematiğin ilkeleri yani diyebilirim. Onun dışında kimya atölyemiz var. Deneyler başlayacak malzemelerimiz alınırsa deney yapmaya başlayacağız ufak tefek bize gösterecekler. Onun dışında sinema hizmeti, film gösterimi yapıyoruz. İleride de drama ve masal anlatma etkinliği planlıyoruz.”

Kütüphane personeli bu etkinliklere OSB olan çocukların katılmadıklarını vurgulamaktadır. Halk Kütüphanecisi bu konu hakkındaki deneyimlerini *“Okullardan gelen mesela çocuklardan bazıları dediğim gibi otizmlili olanlara rastladığımda yanında velisi ya da öğretmeni olmadan asla iletişim kurmuyor mesela. Ama bu farklı etkinliklere falan katılmıyor mesela. Bahçede dolaşılıyor ya da göç birimlerine gidiyor.”* sözleriyle ifade etmiştir.

Kütüphane personeli çocuk kütüphanelerinde çok sayıda ve çeşitli etkinlikler yapıldığını belirtirken ebeveynler kütüphanelerde daha çok kitaplarla etkinlik yapıldığını düşünmektedirler. Bu durumu Buket Hanım *“Birlikte etkinlik yapacaklar, belki birlikte kitap okumaya çalışacaklar, ... belki resimleri tartışacaklar. ...”* şeklinde ifade etmiştir. Ebeveynler kütüphanelerde verilen hizmetlere yönelik beklentilerini OSB olan çocuklarının kütüphane kullanımına yönelik kullanıcıları bilgilendirme, tanıtım, bilinçlendirme ve farkındalık çalışmaları yapılması, sosyalleşmeyi arttıracak kapsayıcı etkinlikler planlanması gibi çocuğunun ve ebeveyn olarak kendisinin yarar sağlayacağı hizmetler alabilme olarak sıralamışlardır. Bu duruma ilişkin görüşlerini Nergis Hanım *“Çocuğumu böyle yere götürmek istiyorum. Mesela sosyalleşmesini istiyorum, hani onlarla birlikte benim ben de gitmek istiyorum.”* şeklinde ifade etmiştir.

Diğer yandan kütüphane personelinin OSB olan çocuklara ve ailelerine etkili bir hizmet sunabilmek için bazı ön koşulları sağlamış olması gerekmektedir. Bu bağlamda kütüphane personeli özellikle bilgi ve farkındalık eksiklikleri olduğunu belirtmekte, OSB olan çocuklara ve ailelerine yönelik program ve sosyal yardım faaliyetleri geliştirebilmek için etkinlik desteği, personel desteği ve eğitim desteğine gereksinimleri olduğunu vurgulamaktadırlar. Ayzede Hanım bu konudaki destek ihtiyacını izleyen cümlelerle ifade etmiştir:

“Ee işimiz çok zor... Bu örneğim zorlukla başlayacak. Çünkü iletişim kurmakta zorluk çekiyoruz. Dikkatlerini bize toplamalarında zorluk çekiyoruz. Onları rahat bırakmak taraftarıyız. Çünkü bize gelen yardımcı aileler ya da yardımcı öğretmenler öyle söylüyor hani. Biz onların yönlendirmeleriyle kendilerine etkinlik yapabiliyoruz. İletişim problemi yaşıyoruz, yani zorlanıyoruz.”

Mekân Tasarımı ve Hoş Bir Mekânın Oluşturulması

Tablo 7

Mekân Tasarımı ve Hoş Bir Mekânın Oluşturulması Temasıyla İlişkili Alt-Temalarda Ebeveyn ve Kütüphane Personeli Görüşleri

Çocuk Kütüphaneleri Kriterleri	Tema	Ebeveyn	Kütüphane Personeli
Mekân Tasarımı ve Hoş Bir Mekânın Oluşturulması	Kapsayıcı İç Mekân	OSB olan çocuklar için kütüphane içerisinde farklı bir alan oluşturulması Sesli ortamların uyarlanması Kütüphanelerde verilen hizmetlerin dijital ortama taşınması Ebeveynler için alan oluşturulması Çocuklar için uygun ve ilgi çekici fiziksel ortam oluşturulması	Daha kapsayıcı fiziksel ortam oluşturulması ÖG çocuklara özel alan oluşturulması

Ebeveynler ve kütüphane personeli, OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımını kolaylaştıracak bazı unsurları vurgulamışlardır. “Kapsayıcı kütüphaneler” bu unsurlardan biridir. Kütüphane personelinin kapsayıcı kütüphaneleri OSB olan çocuklar için “ayrı bir alan” oluşturan kütüphane şeklinde yorumladıkları dikkati çekmektedir. Mercan Hanım kapsayıcı kütüphaneye ilişkin görüşlerini izleyen şekilde ifade etmiştir:

“Tuvaletler bence onlara göre ayarlanmalı, işte bizde bizim mesela tuvalet engelli tuvaleti falan onların mutlaka olması lazım. Bence kendilerini rahat hissedebilmeleri için belki ayrı bir bölüm, hani onları da böyle çok hani ayırıştırırmadan ama ötekileştirmeden, hani çok incitmeden öyle bir bölümler oluşturulabilir. Aileleriyle birlikte hani vakit geçirecekler ya da personelle birlikte ayrı bir ilgi görecekler çünkü onlar. O yüzden hani şey salonun herhangi bir kısmında çok rahat olabileceklerini düşünmüyorum.”

Kütüphanelerin kapsayıcı iç mekânlarına yönelik ebeveyn algısının da kütüphane personeliyle benzer olduğu görülmektedir. Doğu Bey bu konudaki görüşlerini “Kütüphanelerin daha rahat, daha özgür hissedebileceği bir şekilde bir çalışma olabilir. Ayrı bir bölümü olabilir, yani yakın tarihte görmedim ama duvarları falan normal, klasik dışında bir şey olabilirse belki çocuklarımız için daha farklı.” sözleriyle ifade etmiştir.

Pazarlama ve Tanıtım

Tablo 8

Pazarlama ve Tanıtım Temasıyla İlişkili Alt-Temalarda Ebeveyn ve Kütüphane Personeli Görüşleri

Çocuk Kütüphaneleri Kriterleri	Tema	Ebeveyn	Kütüphane Personeli
Pazarlama ve Tanıtım	Bilgilendirme ve Farkındalık	Kütüphane hizmetlerine yönelik bilgi ve farkındalığın bulunmaması	Kütüphane hizmetlerine yönelik bilgi ve farkındalığın yetersiz olması

Çalışmaya katılan ebeveynler kütüphane hizmetlerine yönelik bilgi ve farkındalıklarının bulunmadığını vurgulamışlardır. Bu duruma ilişkin Batı Bey görüşlerini “Açıkçası hiç bilgim yok. Daha önce siz konuyu açana kadar da aklıma bile gelmedi.” sözleriyle belirtmiştir.

Diğer yandan kütüphane personeli de kütüphane hizmetlerine yönelik bilgi ve farkındalığın yetersiz olduğuna dikkat çekmiştir. Ayzede Hanım bu konudaki görüşlerini “Veliler buranın böyle bir imkân sağladığını bilmiyor bence. Onlar bilmedikçe de biz kendilerine bire-bir ulaşamayız. Hani böyle bir sistem yok yani maalesef. Duyuru konusunda bir şey var, sanırım bir eksiklik var.” şeklinde ifade etmiştir.

Değerlendirme ve Etki

Tablo 9

Değerlendirme ve Etki Temasıyla İlişkili Alt-Temalarda Ebeveyn ve Kütüphane Personeli Görüşleri

Çocuk Kütüphaneleri Kriterleri	Tema	Ebeveyn	Kütüphane Personeli
Değerlendirme ve Etki	Bütüncül ve Çoklu Değerlendirme Yapılması	Kütüphanelerin OSB olan çocukların kullanımı için uygun olmaması	Kütüphanelerin OSB olan çocuklar ve aileleri için yeterli olmaması Kapsayıcı kütüphaneler düzenlenmesi

Çalışmaya katılan ebeveynler kütüphaneleri çocukları için uygun bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Papatya Hanım bu konudaki görüşlerini izleyen cümlelerle ifade etmiştir:

“Uygun değil. Hatta belki de tüm ÖG çocuklar için değil. Çünkü bir sürekli sessizlik hâkim olmak zorunda, ne bileyim daha kısıtlı hareket halinde olmak zorunda. Bizim çocuklarımızda bu yok. Bu yüzden de hani dışlanacak bir ortam gibi görüyorum açıkçası.”

Kütüphane personeli de ebeveynlerle benzer şekilde kapsayıcı kütüphaneler olması gerektiğine vurgu yaparak kütüphanelerin OSB olan çocukların ve ailelerinin kullanımı açısından bazı yetersizlikleri olduğuna dikkat çekmişlerdir. Mutluluk Hanım “Yer olarak uygun bir yerdeyiz ama ona özel ekipman kurulsa uygun olabiliriz. Çünkü onlara daha özel yapılmalı. Yani çalışanlar olarak çünkü onların yapılarını bilmiyoruz. Neye kızarlar, neye tepki verirler bilmiyoruz.” ifadeleriyle materyal ve personel konusundaki bilgi eksikliğine vurgu yapmıştır. Halk kütüphanecisi ise “Yani engelli rampa girişi var ama rampaların, şeylerin onların rahat bir şekilde ayaklarına ilişkin kullanabileceklerinin dışında. Hani engelli lavabosu var. O şey değil ama şey yok, ıı nasıl desem kütüphaneye girme çıkma olayında muhakkak birinin desteği olması lazım.” sözleriyle kütüphanelerdeki mekânsal sınırlılıklara dikkat çekmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada OSB tanımlı çocukların ve ebeveynlerinin halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerini veya çocuk kütüphanelerini kullanmalarına yönelik durumlarını ebeveyn ve kütüphane personeli bakış açısıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın bulgularında çocuk kütüphanelerinin yedi kriteri bağlamında 10 temaya ulaşılmıştır. Bu temalar; “kütüphaneye ilişkin algı”, “kütüphane kullanımına yönelik engeller”, “kütüphanelerin yapacağı çalışmalara ilişkin beklentiler”, “personel algısı”, “materyal türü ve özellikleri”, “program ve etkinliklere ilişkin beklentiler”, “kütüphanede verilen hizmetler”, “kapsayıcı iç mekân”, “bilgilendirme ve farkındalık”, “bütüncül ve çoklu değerlendirme yapılması” şeklinde sıralanmaktadır.

Kütüphanenin Misyonu ve Amaçları

Araştırmanın bulguları ebeveynlerin kütüphaneleri; teknolojiden uzak olmayı, sosyalleşmeyi, iletişim ve etkileşim kurmayı ve kitap kültürü kazanmayı sağlayan bir ortam olarak algıladıklarını göstermektedir. Kütüphaneler, ebeveynlere ve çocuklara iletişim ve etkileşim kurma fırsatları sunarak sosyalleşmelerini sağlayan yerel kuruluşlardır (ALSC, 2015; Khoir vd., 2017). Uluslararası birçok halk kütüphanesinin OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin sosyalleşmesini, iletişim ve etkileşim kurmasını destekleyecek ve uygun kitaplara erişimlerini sağlayacak hizmetleri sunduğu görülmektedir (Brooklyn Public Library, 2022; Farmingdale Public Library, 2023). Ebeveynlerin kütüphaneye ilişkin algısı üzerine yapılan araştırmalara göre ebeveynlerin büyük çoğunluğu kütüphaneyi sosyalleşmek ve etkileşim kurmak için önemli mekânlar olarak görmektedir (Clark, 2017; Prendergast, 2016). Kütüphaneler aynı zamanda toplumsal değişimlere ayak uyduran dinamik yapılarıdır (IFLA, 2002). Bu çerçevede kütüphanelerin dijitalleşmesi bu dinamik yapının beraberinde getirdiği olağan bir süreçtir. Yapılan araştırmalar OSB olan çocukların dijital materyallerle kütüphanelerde desteklenmesinin çocuk ve ebeveyni açısından yararlı olduğunu göstermektedir (Ennis-Cole ve Smith, 2011). IFLA (2018)'ya göre de çocuk kütüphanelerinin teknolojik donanımı ÖG çocukların kütüphaneye erişimini kolaylaştıran etmenlerden biridir. Buradan yola çıkarak ebeveynlerin kütüphaneleri çocukları teknolojiden uzaklaştıracak mekânlar olarak görmesinin kütüphanelerin dijitalleşme misyonuyla uyummadığı düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularına göre ebeveynler ve kütüphane personeli, OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımına yönelik birtakım engeller bulunduğunu düşünmektedirler. Alanyazındaki araştırmaların büyük çoğunluğu OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımına ilişkin engellerin olduğunu göstermektedir (Ghuloum ve Alyacoub, 2017; Paynter vd., 2020; Prendergast, 2016). Bu engeller çocuk, ebeveyn veya kütüphane personelinden kaynaklı olabilir (Kaeding, 2014, 2015). Katılımcılara göre ebeveynlerden kaynaklı engellerden biri ebeveynlerin kütüphane kullanımına ilişkin endişeleridir. Prendergast'ın (2016) araştırmasının bulguları, OSB olan çocuğa sahip ebeveynlerin kütüphanelerdeki kalabalık alanların çocuklarının davranışları üzerinde etkisi olabileceği endişesinden dolayı kütüphane kullanımından vazgeçtiklerini göstermiştir. Broman'ın (2017) araştırmasının bulguları ise OSB olan çocukların ebeveynlerinin çocuklarının problemleri davranışlar sergileme ve kütüphane kurallarına uymada zorluk yaşamalarına ilişkin endişelerinden dolayı kütüphaneyi kullanmadıklarını göstermektedir. Görülmektedir ki kütüphane kullanımına ilişkin ebeveyn endişeleri genellikle çocuklarının gelişimsel ve davranışsal özelliklerinin kütüphane kullanımına uygun olmadığı temeli üzerine şekillenmektedir. Bu bulgu, ebeveynlerin kütüphane algısının kütüphanelerin kapsayıcılık misyonuyla uyummadığına işaret etmektedir.

Kütüphanelerin kullanımına ilişkin engellerinden bir diğeri kütüphane personeliyle ilişkilidir. Kaeding'in (2015) araştırmasının bulguları, kütüphane personelinin bilgi eksikliğinin, eğitim ve destek ihtiyacının, OSB olan çocuk ve ebeveynine karşı tutumunun ve farkındalık seviyesinin bu bireylerin kütüphane kullanımına engel olabildiğini göstermiştir. Araştırmalarda OSB olan bireylere hizmet sunmada kütüphanecilerin ve diğer personelin eğitim gereksinimine vurgu yapıldığı görülmektedir (Broman, 2017). Alanyazın incelendiğinde kütüphane personelinin eğitim almaya istekli ve bilgi eksikliklerinin farkında olduğu görülmektedir (Ghuloum ve Alyacoub, 2017; Kaeding, 2015; Paynter vd., 2020; Prendergast, 2016). Alanyazınla paralel olarak kütüphane personelinin tamamı OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine hizmet sunmak için desteğe ve eğitime gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmalar, kütüphane personeliyle gerçekleştirilen eğitim uygulamalarının personel, çocuk ve ebeveyn açısından olumlu çıktılar olduğunu göstermektedir (Paynter vd., 2020; Small vd., 2015). Buradan yola çıkarak yeterli eğitim ve destekle kütüphane personelinin OSB olan çocuğa ve ebeveynine hizmet sağlayabileceği söylenebilir.

Kütüphanelerin çevresel koşulları OSB olan çocukların kütüphane kullanımı, kütüphaneye erişimi ve ulaşım sağlaması açısından önemlidir (Farmer, 2013; Kaeding vd., 2017). Kaeding vd. (2017) araştırmalarında, kütüphane personeli, kütüphanelerin fiziksel ortamının kütüphane kullanımına yönelik en büyük engellerden biri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ghuloum ve Alyacoub, (2017) tarafından yürütülen araştırmanın bulguları ebeveynlerin OSB olan çocuklarına uygun kütüphaneleri tercih ettiğini, birçok kütüphanede sunulan hizmeti kendileri ve çocukları için son derece yetersiz bulduklarını göstermektedir. Bu araştırmanın bulguları da kütüphanelerin çevresel yetersizliklerinin ebeveynlerin ve çocukların kütüphane kullanımına engel olduğunu göstermektedir. Bu noktada kütüphanelerin çevresel özelliklerinin düzenlenmesi, OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımını kolaylaştırabilir.

Ebeveynler çocuklarıyla birlikte kütüphaneyi kullanabilmek için kütüphanelerin daha kapsayıcı olması ve OSB olan çocukları için bakım hizmeti sağlamasına ilişkin birtakım beklentileri olduğunu ifade etmişlerdir. Uluslararası alanyazında ÖG çocuklar ve ebeveynleri için daha kapsayıcı kütüphane ortamı oluşturmayı hedefleyen “Project PALS” (College of Communication & Information at Florida State University, 2013); “Libraries and autism: We are connected” (Weiss ve Kolaya, 2008) projeleri bulunmaktadır. Diğer yandan ebeveynlerin çocukları için bakım hizmeti istemesinin birden fazla nedeni olabilir. Bunlardan ilki çocukları kütüphanede hoş vakit geçirirken ebeveynlerin de sosyalleşmeye zaman ayırmak istemesi olabilir. Khoir ve diğerlerinin (2017) araştırma bulgularında ebeveynlerin kütüphaneleri sosyalleşmek ve sosyal destek almak için uygun mekânlar olarak gördükleri dikkati çekmektedir. İkincisi ebeveynlerin çocuklarına kütüphanede destek olacak yetkin personel ihtiyacıyla ilişkili olabilir. Ghuloum ve Alyacoub, (2017) ve Prendergast’ in (2016) çalışmalarının bulguları, ebeveynlerin kütüphaneye gittiklerinde yetkin, iletişime açık, kendilerine ve çocuklarına destek olabilecek kütüphane personeli görmek istediklerini göstermektedir.

Kütüphane personeli olan katılımcılar, OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kütüphanelerde özel eğitim öğretmeni istihdam edilmesi, “Engellilik Birimleri” açılması ve engeli olmayan kapsayıcı kütüphaneler oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Broman’a (2017) göre OSB olan çocuklarla araştırma yapmak isteyenler için sunulan en yaygın önerilerden biri bu konuda uzmanlığı olan birinden destek almaktır. Bu bağlamda halk kütüphanelerinde ÖG bireylerle çalışacak uzman personel istihdam edilmeli (Gill, 2001) ve hizmetler kullanıcı grubunun özellikleri dikkate alınarak alan uzmanlarıyla iş birliği içerisinde sunulmalıdır (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı, 2018; IFLA, 2009).

Diğer yandan kütüphane personelinin “Engellilik Birimi” açılması isteği dikkat çekicidir. Bunun nedeni kütüphane personelinin destek alabileceği bir kuruluşa ihtiyaç duyması veya OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine ulaşabilmek için bu birimi kullanmak istemesi olabilir. Kaeding (2015) ve Kaeding vd. (2017) çalışmalarında kütüphanelerin sosyal ve kurumsal destek birimleriyle ortaklık geliştirmelerinin ÖG çocuklara ve ebeveynlerine daha iyi hizmet etmelerine yardımcı olabileceği belirtilmektedir.

Bu araştırmanın bulguları, ebeveynlerin kütüphanelere ilişkin algısının kütüphanelerin kapsayıcılık misyonuyla uyummadığını göstermektedir. Bu noktada kütüphanelerin kendilerine yönelik algıyı değiştirebilecek tanıtım faaliyetleri düzenlenmesi önemlidir. Ayrıca araştırmada OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımlarına yönelik bazı engellerinin (ör., derme ve ses yalıtım yetersizliği, personelin bilgi eksikliği vb.) olduğu görülmüştür. Bu engelleri ortadan kaldırmak üzere disiplinler arası çalışmalara gereksinim vardır. Bunun yanı sıra kütüphanelerde sağlanan tüm hizmetlerde kapsayıcılık ilkesinin göz önünde bulundurularak hizmetlerin sunulmasının amaçlanması önemlidir.

İnsan Kaynakları-Yeterlilikler ve Bilgi

Kütüphane personelinin özelliklerinin ebeveynlerin ve OSB olan çocuklarının kütüphane hizmetlerini kullanmalarında belirleyici olduğu söylenebilir (Ghuloum ve Alyacoub, 2017; Prendergast, 2016). Farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda ebeveynler kütüphane hizmetlerinden yararlanmak için kütüphane personelini yeterli bulmuştur. Broman (2017) ile Ghuloum ve Alyacoub'un (2017) çalışmalarına göre ebeveynler onlara ve çocuklarına hizmet sunacak kütüphanecilerin; kendilerini memnuniyetle karşılayan, iş birliği ve ilgili olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın bulguları da ebeveynlerin kütüphaneleri kullanabilmeleri için kütüphane personelinin ilgili, duyarlı, iş birliği, bilgili, yeterli ve yüksek farkındalık düzeyine sahip olması gerektiğini düşündüklerini göstermiştir. Personelin yeterliliği artıkça daha bilgili, ilgili ve duyarlı olması beklendiğinden araştırmada elde edilen bu sonucun aynı zamanda kütüphane personelinin yeterlikleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir (IFLA, 2018). Araştırma bulguları, kütüphane personelinin kendilerini ve çalışma arkadaşlarını her açıdan sorunsuz, yardımsever, hassas ve anlayışlı gördüklerini göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusu, alanyazındaki benzer araştırmaların bulgularından farklılaşmaktadır. Alanyazındaki bulgular, kütüphane personelinin ÖG çocuklara karşı olumsuz tutuma ve düşük beklentiye sahip olduklarını (Onyishi, 2021), kütüphane kullanımındaki en büyük engelin personelin tutumu olduğunu (Kaeding vd., 2017), kütüphane personelinin OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine hizmet sunabilmek için yeterliklerinin zayıf olduğunu düşündüklerini (Ghuloum ve Alyacoub, 2017) göstermektedir. Araştırma bulgularıyla alanyazındaki bulgular arasındaki farklılığın nedeninin, katılımcıların kendilerine atfettikleri özelliklerle (ör., yardımsever, anlayışlı vb.) ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın bulguları personelin bilgi ve farkındalık eksikliği olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kütüphane personeline OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine hizmet sunma, onlarla iletişim ve iş birliği içerisinde çalışma gibi konularda eğitim sunulmalı, bu bireylerin kütüphane hizmetlerinden yararlanmasına yönelik farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Araştırma bulguları, kütüphane personelinin OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine hizmet sunabilmek için destek ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda kütüphanelerle üniversitelerin özel eğitim bölümleri arasında iş birlikleri sağlanabilir, personele yönelik yüz yüze ya da uzaktan mesleki gelişim programları planlanabilir, personele yönelik etkileşimli dijital platformlar hazırlanabilir.

Derme Geliştirme ve Yönetimi

Bulgular ebeveynlerin ve kütüphane personelinin kütüphanelerde ilgi ve dikkat çekici materyallerin bulundurulması gerektiğini ifade ettiklerini göstermektedir. Alharbi ve diğerlerinin (2022) Kuveyt'teki halk kütüphanelerinin yeterliliğini ve topluma hizmet aktivitelerini kütüphaneci bakış açısıyla değerlendirdiği çalışmasında kütüphanelerin çocukların ve ebeveynlerin ihtiyaçlarını karşılayacak materyaller açısından yetersiz olduğu belirtilmektedir. Benzer şekilde Ghuloum ve Alyacoub (2017) tarafından OSB olan çocuklar ve ebeveynleri ile gerçekleştirdikleri çalışmanın bulgusunda ebeveynlerin ve OSB olan çocukların kütüphane materyallerini yetersiz buldukları görülmektedir. Ulusal alanyazında Kakırman-Yıldız vd. (2018) tarafından yürütülen bir araştırmaya göre ise İstanbul'daki halk kütüphanelerinde okul öncesi dönemdeki çocuklar için yeterli dermeye sahip kütüphane sayısının son derece az olduğu ifade edilmiştir. Bu veriler kütüphanelerde ÖG çocuklara uygun materyallerin bulundurulması önemli olsa da (IFLA, 2018) çoğu kütüphanenin tipik gelişen çocuklar için bile bu yeterliliği karşılayamadığını göstermektedir.

Araştırmanın bulguları OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımını teşvik edecek hizmetlerden birinin kullanıcıların gelişimine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun materyal bulundurulması olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kütüphanelerin dermelerinde bu bireylerin ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak güncellemeler yapılmalıdır. Diğer yandan kütüphaneler günümüzde çocukların ve ebeveynlerin

teknolojiye rahatlıkla ulaşabilecekleri mekânlar olmalıdır. Dolayısıyla kütüphanelerde OSB olan çocukların gereksinimlerini karşılamak üzere istedikleri zaman erişim sağlayacakları dijital alternatif ve destekleyici materyaller, gelişimlerine uygun sesli kitaplar, videolar, oyun ve müzik konsolları bulundurulmalıdır.

Programlar ve Sosyal Yardım Faaliyetleri

Bulgular ebeveynlerin, kütüphane kullanıcılarını OSB konusunda bilinçlendirecek programların sunulması gerektiğini düşündüklerini göstermektedir. Ebeveynlerin bu talebi kullanıcılar tarafından yargılanma endişesinden kaynaklı olabilir. Çünkü ebeveynler kütüphaneye gittiklerinde çevrelerinde yargılayıcı tutumda olan (Broman, 2017), çocuğunun davranışlarını inceleyen (Prendergast, 2016) insanlarla karşılaşabilmektedirler. Üstelik bazı ebeveynler kütüphaneye gittiklerinde kütüphane personelinin sürekli meşgul olduğunu ve kendilerine yardımcı olmadığını düşünmektedirler (Broman, 2017; Ghuloum ve Alyacoub, 2017; Prendergast, 2016). Bu durumda kütüphane kullanıcılarının ve kütüphane personelinin OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine karşı olumsuz tutumları kütüphane kullanımının önünde bir engel oluşturmaktadır. Oysa ebeveynler duyarlı yetişkinlerin olduğu, sıcak ve çocuklarını destekleyici bir ortama sahip kütüphanelerin çocuklarının öğrenmesini beslediği konusunda hemfikirlerdir (Clark, 2017).

Ebeveynler kütüphanelerde çocukları için kitap inceleme, ödünç alma, okuma ve resim analiz etme çalışmalarının yapılabileceğini belirtmişlerdir. Kütüphane personeli de kütüphanelerde spor, sinema, drama, hikâye anlatımı, el becerileri ve matematik etkinlikleri düzenlediklerini ancak bu etkinliklere OSB olan çocukların katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun nedeninin ebeveynlerin kütüphane programları hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasından (Prendergast, 2016; Riley, 2009; Small vd., 2015) ve kütüphanelerin yeterli bilgi ve tanıtım faaliyetleri yapamıyor (Riley, 2009) olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın bulguları, ebeveynlerin kütüphanelerde çocuklarına bakım hizmeti sunulmasına, diğer kullanıcıların farkındalığının artırılmasına ve daha kapsayıcı etkinlikler düzenlenmesine ihtiyaçları olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ışığında kütüphane kullanıcılarını bilinçlendirmeye ve onların OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımı hakkındaki farkındalıklarını artırmaya yönelik çalışmalar da yapılabilir. OSB olan çocukların ve ebeveynlerin kütüphane kullanımını teşvik etmek ve artırmak için etkinlikler düzenlenebilir. Ayrıca ihtiyaç duyan ebeveynler için kütüphanelerde OSB olan bireylere kısa süreli bakım hizmetleri sağlanabilir.

Mekân Tasarımı ve Hoş Bir Mekânın Oluşturulması

Araştırma bulguları, ebeveynlerin ve kütüphane personelinin kütüphanelerin kapsayıcı iç mekân özelliklerine sahip olması gerektiğini düşündüklerini göstermektedir. Kapsayıcı iç mekânlar, çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımını kolaylaştıracak ve kullanım sıklığını artıracak önemli bir unsurdur (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı, 2018; IFLA, 2018). Alanyazında ebeveynlerin, çocuklarının kütüphanede rahatça hareket edebilmeleri (Prendergast, 2016), kütüphane programlarına katılabilmeleri ve hikâye dinleme aktivitelerine yeterince odaklanabilmeleri (Broman, 2017) için kapsayıcı iç mekân özelliklerine sahip kütüphanelere erişim olması gerektiğini belirttikleri görülmektedir. Kütüphane personeli ise kütüphanelerin kapsayıcı iç mekân özelliklerine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Kaeding (2015) kütüphane personelinin, çocuklar için rahat bir mekân oluşturmanın ve tekerlekli sandalye dostu kütüphaneler sağlamanın kütüphaneleri daha erişilebilir hale getirdiğini ifade ettiklerini söylemiştir. Ancak kütüphanelerin iç mekân özelliklerinin ÖG çocuklara uygunluk durumunu inceleyen araştırmalar kapsayıcı iç mekân özelliklerine sahip kütüphanelerin sınırlı olduğunu göstermektedir (Ghuloum ve Alyacoub, 2017; Kaeding vd., 2017; Prendergast, 2016). Bu sınırlılığın kütüphane personelinin nitelikli hizmet sunmasına engel olabileceği, ebeveynlerin ve OSB olan çocuklarının da kütüphane hizmetlerinden yararlanmasını zorlaştırabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bulgularına göre kütüphaneler fiziksel açıdan OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kullanımı için yeterince uygun değildir. Bu noktada özellikle yeni yapılacak kütüphanelerin şehrin merkezi konumunda inşa edilmesi, yeni binalarda güvenlik, çocukların gelişim özellikleri, gereksinimleri gözetilerek uygun merkezler oluşturulmalıdır. Örneğin dinlenmek isteyen çocuklar için kütüphane içinde dinlenme alanları, ilgilerini çeken oyuncakla oynamasına olanak sağlayacak oyun merkezleri tasarlanarak OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanım sıklığını artırabilecek düzenlemeler yapılabilir. Ayrıca OSB olan çocukların ebeveynlerinin keyifli ve nitelikli vakit geçirebilecekleri alanların oluşturulmasının kullanıcıları kütüphane kullanımı açısından teşvik edebileceği düşünülmektedir. Çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane içerisinde hiçbir fiziksel engelle takılmadan rahatça hareket edebilecekleri mekânların yanı sıra OSB olan çocukların kullanımı için uygun ve ilgi çekici iç mekânlar oluşturulmalıdır. Örneğin çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kartlarıyla erişim sağlayabilecekleri, ses ve video kaydedebilecekleri ilham laboratuvarları OSB olan çocuklar için ilgi çekici ve onları daha sık kütüphane kullanmaya teşvik edecek bir ortam olabilir.

Pazarlama ve Tanıtım

Ebeveynlerden ve kütüphane personelinden elde edilen bulgular, ebeveynlerin kütüphane hizmetlerine yönelik bilgi ve farkındalıklarının bulunmadığı yönündedir. Bunun birkaç nedeni olabileceği düşünülmektedir. İlki, kütüphanelerin yeterince pazarlama ve tanıtım faaliyeti yapamıyor olmasıdır. Riley (2009) özel gereksinimli bireyler, kütüphane personeli ile görüşmeler gerçekleştirdiği ve kütüphane gözlemleri yaptığı çalışmasında birçok kütüphanenin ÖG çocuklar ve ebeveynleri için pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin yetersiz olduğu ifade etmektedir. Oysa özellikle ÖG bireylerin kütüphane kullanımını artırmayı hedefleyen kütüphanelerin kütüphane kaynaklarını, teknolojilerini, hizmetlerini hedef grubun anlayabileceği şekilde pazarlaması gerekmektedir (Small vd., 2015). İkincisi, kütüphanelerin bu pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine ulaştıramıyor olmasıdır. Bu durumda kütüphanelerin tüm kullanıcılar için daha yaratıcı pazarlama faaliyetlerine ihtiyaçları olduğunu ve kütüphane personelinin ise daha fazla çabalaması gerektiğini söylemek abartılı olmayacaktır (IFLA, 2018; Khoir vd., 2017). Bu yaratıcı pazarlama yöntemleri; çevrim içi ortamlara taşınmalı, sosyal hikâyeler oluşturup web sitelerinde paylaşılmalı, ÖG bireylerin haklarını savunan sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde gerçekleştirilmelidir (Kaeding, 2015). Bir başka deyişle kütüphaneler ancak hizmet edilen toplumun dinamik yapısına uygun tanıtım ve pazarlama faaliyetleri gerçekleştirirlerse OSB olan çocuklara ve ebeveynlerine hizmet sunabilirler.

Araştırma bulguları ebeveynlerin kütüphane hizmetlerine ilişkin yeterince bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Bu nedenle kütüphanelerin OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin dikkatini çekecek şekilde kapsayıcı kütüphane hizmetlerini tanıtmaları gerekmektedir. Bu tanıtımlar OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin sıklıkla kullandıkları mekânlarda gerçekleştirilebilir. Örneğin, okullarda ilan panoları oluşturulabilir, kütüphanelerin hizmetlerini tanıtabilecekleri seminerler düzenlenebilir, kamu spotları veya el afişleri hazırlanabilir. Diğer yandan günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal medya araçlarında kütüphanelerin kapsayıcı uygulamaları tanıtılabilir, kütüphanelerin web sitelerinde OSB olan çocuklar ve ebeveynlerine yönelik kitap ve etkinliklerin bulunduğu bir alan oluşturulabilir, daha fazlasına erişim sağlayabilmek için OSB olan çocuklar ve ebeveynleri kütüphanelere davet edilebilirler.

Değerlendirme ve Etki

Bulgulara göre hem kütüphane personeli hem de ebeveynler kütüphanelerin OSB olan çocukların kullanımı için uygun olmadığı yönünde hemfikirdirler. Bulgular alanyazındaki bulgularla paralel olarak kütüphanelerin birçok açıdan OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kullanımı için yetersiz olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir (Broman, 2017; Ghuloum ve Alyacoub, 2017). ÖG bireylerin de

kütüphanelerden yararlanma hakkı olduğu kütüphanelere ilişkin bilimsel veri üreten birçok ulusal ve uluslararası kuruluş tarafından ifade edilmektedir (ALA, 2021; ALIA, 2019; Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı, 2018; IFLA, 2009, 2018). Araştırmalar OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kütüphane kullanımının ebeveyn, çocuk ve kütüphane kullanıcıları üzerinde birçok olumlu çıktısı olduğunu göstermektedir (Paynter vd., 2020; Weiss ve Kolaya, 2008). Bu durum, kütüphanelerin yedi kriteri bağlamında tekrar gözden geçirilmesi, ebeveynlere ve OSB olan çocuk kullanıcılara uygunluğu açısından sistematik değerlendirmelerle sürdürülebilir hizmetler sağlanması gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Araştırmanın bulguları, ebeveynlerin ve kütüphane personelinin kütüphaneleri OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin kullanımı açısından uygun bulmadığını göstermektedir. Bu bulgular çocuk kütüphanelerinde sunulan hizmetlerin OSB olan çocukların ve ebeveynlerinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi gerekliliğini bir kez daha vurgulamaktadır. Bu noktada kütüphanelerin yedi kriteri göz önünde bulundurularak bütüncül ve çoklu değerlendirmeler yapılarak kütüphanelerde OSB olan çocuk kullanıcılara uygun hizmetler sağlanıp sağlanmadığı sistematik olarak değerlendirilebilir.

İzin ve Katkı Bildirimleri

Etik Kurul İzni: Makaleye yönelik etik kurul izni, Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Yayınlar ve Yayın Etiği Kurulu'nun 30..11.2021 tarih ve 214808 protokol numaralı kararı ile alınmıştır.

Yazarlık katkısı: Yasemin Ergenekon: Fikir / Kavram, Kavramsal arka plan, Metodoloji, Veri analizi, Yazım, Değerlendirme ve İnceleme.

Esin Pektaş: Fikir / Kavram, Kavramsal arka plan, Metodoloji, Veri toplama, Veri analizi, Yazım, Değerlendirme ve İnceleme.

Arif Yılmaz: Fikir / Kavram, Kavramsal arka plan, Metodoloji, Veri analizi, Yazım, Değerlendirme ve İnceleme.

Nilay Kaptan: Fikir / Kavram, Kavramsal arka plan, Metodoloji, Veri toplama, Veri analizi, Veri görselleştirme, Yazım, Değerlendirme ve İnceleme.

Kaynakça

- Adcock, E. P. (2011). Kütüphane malzemesinin bakım ve kullanımında IFLA ilkeleri (Ş. N. Somer, Çev.). <https://www.ifla.org/files/assets/pac/ipi/ipi1-tr.pdf>
- Adkins D. ve Bushman, B. (2015). A special needs approach: A study of how libraries can start programs for children with disabilities. *Children and Libraries*, 13(3), 28-33. <https://doi.org/doi: 10.5860/cal.13n3.28>
- Algozzine, B. ve Hancock, D. (2017). *Doing case study research: A practical guide for beginning researchers*. Teachers College Press.
- Alharbi, A., Alazemi, T. ve Alhouti, D. (2022). The present status of public libraries in the state of Kuwait: Librarians' perspectives. *Information and Knowledge Management*, 12(2), 22-39. <https://doi.org/10.7176/IKM/12-3-04>
- American Library Association (ALSC). (2015). *Library service to special population children and their caregivers: A toolkit for librarians and library workers*. American Library Association. <https://alair.ala.org/handle/11213/17559>
- American Library Association. (2021). *ALA policy manual*. B. 3 diversity (old number 60). <https://www.ala.org/aboutala/governance/policymanual/updatedpolicymanual/section2/3diversity>
- American Psychological Association (APA). (2023). APA directory Psychology: *Autism spectrum disorder (ASD)*. https://dictionary.apa.org/autism-spectrum-disorder?_ga=2.228860252.1585285114.1689760565-1264309737.1689760140&_gl=1*ufb8dv*_ga*MTI2NDMwO'TczNy4xNjg5NzYwMTQw*_ga_SZXLGDJGNB*MTY4OTc2MDU2NS4xLjAuMTY4OTc2MDU5Mi4wLjAuMA

- Australian Library and Information Association (ALIA). (2019). *Guidelines on library and information services for people with disabilities*. guidelines_on_library_and_information_services_for_people_with_disabilities.pdf
- Baldassari-Hackstaff, L., Kerber, S., Krovontka, R. A. ve Olson, L. R. (2014). Sensory-enhanced storytime at Douglas County libraries. *Public Libraries*, 53(1), 36-42. <https://publiclibrariesonline.org/2014/05/sensory-enhanced-storytime-at-douglas-county-libraries-an-inclusive-program/>
- Banks, C. (2014). All kinds of flowers grow here: The child's place for children with special needs at Brooklyn Public Library. *Children and Libraries*, 2(1), 5-10.
- Banks, C. S., Feinberg, S., Jordan, B. A., Deerr, K. ve Langa, M. (2014). *Including families of children with special needs: A how-to-do-it manual for librarians*. American Library Association. <https://www.alastore.ala.org/content/including-families-children-special-needs-how-do-it-manual-librarians-revised-edition>
- Barker, G. (2011). Kids with autism get their own story time. *Salt Lake Tribune*, <https://archive.sltrib.com/article.php?id=51894568&itype=cmsid51894568-78/rogers-library-kids-kearns.html.csp>
- Bebek Kütüphaneleri Çalıştayı. (2020). Ş. Ceylan ve M. A. Akkaya (Yay. Hazl.). Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Beers, N., Kemeny, A., Sherritt, L., & Palfrey, J. (2003). Variations in state-level definitions: children with special health care needs. *Public Health Reports*, 118(5), 434-447. [https://doi.org/10.1016/s0033-3549\(04\)50275-3](https://doi.org/10.1016/s0033-3549(04)50275-3)
- Bogdan, R. C., ve Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. (5th edition). Pearson: Ally & Bacon.
- Braun, L. W., Hartman, M. L., Hughes-Hassell, S. ve Kumasi, K. (2013). *The future of library services for and with teens: A call to action*. YALSA & Institute of Museum and Library Services. https://www.ala.org/yaforum/sites/ala.org.yaforum/files/content/YALSA_nationalforum_final.pdf
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Broman, H. (2017). *Public libraries: Serving children with autism spectrum disorder and their families*. (Yüksek Lisans Tezi). University of North Carolina.
- Brooklyn Public Library. (2021). *Inclusive services*. Brooklyn Public Library. <https://www.bklynlibrary.org/inclusive-services>.
- Brooklyn Public Library. (2022). *BKLYN BookMatch for a 4-year-old who has ASD*. www.bklynlibrary.org/bookmatch
- Clark, L. K. (2017). Caregivers' perceptions of emergent literacy programming in public libraries in relation to the National Research Councils' guidelines on quality environments for children. *Library & Information Science Research*, 39(2), 107-115.
- College of Communication & Information at Florida State University. (2013). *A course designed by experts in both the library and autism fields*. About Pals. Project Pals – College Of Communication & Information (fsu.edu) <https://pals.cci.fsu.edu/#:~:text=ABOUT%20PALS&text=This%20course%2C%20designed%20by%20experts,users%20on%20the%20autism%20spectrum>.
- Connor, J. G. (1990). *Children's library services handbook*. ABC-CLIO.
- Cottrell, M. (2016). *American Libraries*. Storytime for the spectrum: Libraries and services for children with autism. <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/03/01/sensory-storytime-spectrum-libraries-add-services-for-children-with-autism/>
- Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı. (2018) C. Polat, E. Yılmaz ve A. Kakırman Yıldız (Yay. Hazl.). Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.

- DeMarrais, K. (2004). Qualitative interview studies: Learning through experience. *Foundations for Research: Methods of Inquiry in Education and the Social Sciences*, 1(1), 51-68.
- Ennis-Cole, D. ve Smith, D. (2011). Assistive technology and autism: Expanding the technology leadership role of the school librarian. *School Libraries Worldwide*, 86-98.
- Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American journal of theoretical and applied statistics*, 5(1), 1-4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>
- Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu (2021). Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştay Raporu. Aydın, Türkiye. <https://www.engelsizbilisim.org/wp-content/uploads/Erisilebilir-Kutuphaneler-Calistayi-Sonuc-Raporu-v1.pdf>
- Farmer, L. S. (2013). *Library services for youth with autism spectrum disorders*. American Library Association.
- Farmingdale Public Library. (2023). *Calendar of events*. <https://www.eventkeeper.com/code/events.cfm?curOrg=FARMINGD>
- Ghuloum, H. F. ve Alyacoub, W. M. (2017). Activating the role of the public library towards Autism Spectrum Disorder (ASD) in Kuwait. *Information Development*, 33(4), 406-417. <https://doi.org/10.1177/0266666916665436>
- Gill, P. (2001). *The public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development* (Vol. 97). NBD Bibliion Publishers.
- Grassi, R. (2013). What does “inclusion” mean to you? <https://www.alsc.ala.org/blog/2013/10/what-does-inclusion-mean-to-you/>
- Humphrey, C. ve Lee, B. H. (Eds.). (2004). *The real life guide to accounting research: A behind-the-scenes view of using qualitative research methods*. Elsevier.
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2001). *The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development*. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/archive/the-public-library-service/publ97.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2002). The IFLA/UNESCO School Library Guidelines. <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/sguide02.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2009). Çok-kültürlü topluluklar: Kütüphane hizmetleri kılavuzu. (G. Demir, Çev.) <https://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural-communities-tr.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2015). IFLA okul kütüphaneleri rehberi (S. Arıoğlu ve A. Yüksel Durukan, Çev.). <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-schoollibrary-guidelines-tr.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2018). IFLA 0-18 yaş grubundaki çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi (C. Polat, E. B. Eroğlu, S. Çuhadar, A. Kavak ve B. Tan, Çev.). https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-andya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-tr.pdf
- Kaeding, J. (2014). Increasing access to public libraries for children with special needs and their families. *The Australian Library Journal*, 63(4), 320-324. doi: <https://doi.org/10.1080/00049670.2014.951167>
- Kaeding, J. (2015). *Opening access to public libraries for children with special needs and their families*. Government of South Australia. <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2015-10/apo-nid60694.pdf>
- Kaeding, J., Velasquez, D. L. ve Price, D. (2017). Public libraries and access for children with disabilities and their families: A proposed inclusive library model. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 66(2), 97-115. doi: <https://doi.org/10.1080/24750158.2017.1298399>
- Kakırman Yıldız, A., Yalçınkaya, B. ve Saydam, V. (2018). İstanbul'daki halk kütüphanelerinin okul öncesi dönem çocuklara uygunluğunun değerlendirilmesi. *DTCF Dergisi*, 58(2), 1811-1836.

- Khoir, S., Du, J. T., Davison, R. M. ve Koronios, A. (2017). Contributing to social capital: An investigation of Asian immigrants' use of public library services. *Library & Information Science Research*, 39(1), 34-45.
- Kochhar-Bryant, C. A. (2009). *Introduction to transition*. In C. A. Kochhar-Bryant, & G. Greene (Eds.), *Pathways to successful transition for youth with disabilities: A developmental process* (pp. 2-27). Upper Saddle River, New Jersey: Merrill Pearson.
- Kvale, S. (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. California: Sage Publishing.
- Miles, M. B., Huberman A., M., ve Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3th edition). SAGE Publication.
- Onyishi, C. N. (2021). Children Librarians' knowledge and attitude towards children with neuro-developmental disorders: Implications for inclusive library services. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 5947. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/5947/>
- Owens, J. S. (2006). Accessible information for people with complex communication needs. *Augmentative and Alternative Communication*, 22(3), 196-208. <https://doi.org/10.1080/07434610600649971>
- Patton. M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.
- Paynter, J., Simpson, K., O'Leary, K., Hurley, A., Wicks, R. ve Westerveld, M. (2020). Development of an online training program for public library staff to deliver autism friendly story time sessions. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 69(4), 496-522.
- Prendergast, T. (2016). Seeking early literacy for all: An investigation of children's librarians and parents of young children with disabilities' experiences at the public library. *Library Trends*, 65(1), 65-91. <https://doi.org/10.1353/lib.2016.0023>
- Project Enable. (2006). *Expanding non-discriminatory access by librarians everywhere*. Project ENABLE- professional online development for teachers, librarians (syr.edu)
- Quinn, S. ve McCallum, I. (2012). *Beyond a quality service: Strengthening the social fabric - standards and guidelines for Australian Public Libraries*. Australian Library and Information Association.
- Riley, C. (2009). Training for library patrons who are hard of hearing. *Journal of Access Services*, 6(1-2), 72-97.
- Rubin, H. J. ve Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing the art of hearing data* (2th Edition). SAGE Publications.
- Shea, G. ve Derry, S. (2019). Academic libraries and autism spectrum disorder: What do we know? *The Journal of Academic Librarianship*, 45(4), 326-331. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2019.04.007>
- Small, R. V., Myhill, W. N. ve Herring-Harrington, L. (2015). Developing accessible libraries and inclusive librarians in the 21st century: Examples from practice. In Brian Wentz, P. T. Jaeger ve J. C. Bertot (Eds.), *Accessibility for persons with disabilities and the inclusive future of libraries* (pp. 73-89). Emerald Group Publishing Limited.
- Soylu, D. ve Kanık, L. (2022). Kapsayıcı kütüphane olgusu ve özel gereksinimli bireylere yönelik oyunlaştırılmış hizmet tasarımı. P. Bezirci, L. Kanık, E. Alaca, G. Polo, & D. Soylu (Eds.), *Özel gereksinimli bireylerin bilgiye erişimi: Disiplinlerarası çalışmalar ve güncel yaklaşımlar* (s. 642-676). Hiperyayın.
- Stake, R. E. (2013). *Multiple case study analysis*. Guilford.
- Sucuoğlu, B. (2009). *Zihin engelinin tarihçesi*. B. Sucuoğlu (Ed.), *Zihin engelliler ve eğitimleri içinde* (s. 18-48). Kök Yayıncılık.
- Terras, M. M. ve Jarrett, D. (2021). Accessible information isn't easy: Shifting practice and production perspectives of information accessibility. *Global Journal of Intellectual and Developmental Disabilities*, 9(3), 1-4. <https://doi.org/10.19080/GJIDD.2021.09.555763>
- Terras, M. M., Jarrett, D. ve McGregor, S. A. (2021). The importance of accessible information in promoting the inclusion of people with an intellectual disability. *Disabilities*, 1(3), 132-150. <https://doi.org/10.3390/disabilities1030011>

- The Seattle Public Library. (2021). *Library equal access program*. The Seattle Public Library. [https://www.spl.org/using-the-library/accessibility/library-equal-access-program-\(leap\)](https://www.spl.org/using-the-library/accessibility/library-equal-access-program-(leap))
- Townsley, R., Rodgers, J. ve Folkes, L. (2003). Getting informed: Researching the production of accessible information for people with learning disabilities. *Journal of Integrated Care*, 11(3), 39-43. <https://doi.org/10.1108/14769018200300034>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2009). *It's about ability: an explanation of the convention on the rights of persons with a disability*. https://www.unicef.org/media/85751/file/Its_About_Ability_Learning_Guide_EN.pdf
- U.S. Department of Education, Office of Special Education and Rehabilitative Services Resmi Web Sitesi. <https://www2.ed.gov/about/offices/list/osers/policy.html>
- Weiss, D. ve Kolaya, M. (2008). *Libraries and autism: We are connected*. <http://www.librariesandautism.org/>
- West, J. E., McLaughlin, V. L., Shepherd, K. G., & Cokley, R. (2022). The americans with disabilities act and the individuals with disabilities education act: Intersection, divergence, and the path forward. *Journal of Disability Policy Studies*, 104420732211141. <https://doi.org/10.1177/10442073221114113>
- Westlake Porter Public Library. (2021). *Children with special needs*. Westlake Porter Public Library. <https://www.westlakelibrary.org/special-needs-4102>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2019). Çocuk kütüphanesi hizmetleri kılavuzu. Hiperlink.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Sage Publications.